

TARTALOM

4 | TÖRTÉNEŠZVITA

A politika megeszi
a történelmet

5 | TESTISÉG

Balázs Gábor:
Szerelem és testi szerelem
a zsidó forrásokban

9 | NÖVADÁSZAT

Arnon Grunberg:
Románctúra
Ukrajnában

13 | TANÁCSADÁS TESTNEK ÉS LÉLEKNEK

Maimonidesz
szexuális tanácsai

17 | NEUROTIKA

Woody Allen
szerelmekről,
zsidóságról, Izraelről

20 | VEGYESPÁROS

Casanova
zsidó szerelmei

23 | TESTKÖNYV

„Széderkor kivirágzott
a szederfa”
Nádas Péter 70. születésnapjára

26 | KÖZÉPKOR

Peremiczky Szilvia:
„Telt tollal írta szépségedet
Isten”
A szefárd szerelmi líra

30 | BORDAL

Szüret, szerelem,
szabadosság?

31 | PÁRBAJ

Y. L. Peretz:
Vénusz és Sulamit

34 | HONVÁGY

Peremiczky Szilvia:
Jeruzsálem
a zsidó irodalomban

**5–31. ÉRZÉKEK
ÉS ÉRZELMEK**

2012. október

5773. tisri-chesván

A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület

folyóirata

Megjelenik évente tízszer

Szerkesztőbizottság:

Deák Gábor

Hoffman Iván

Itamár Jáoz-Keszt

Kovács András

Seres László

Tatár György

Turán Tamás

Szerkesztőség:

Szántó T. Gábor főszerkesztő

Gadó János

Deák Andrea szerkesztőségi titkár

Magó Katinka (pénzügyek)

Állandó külső munkatársak:

Uri Asaf, Csáki Márton,

Németh Ványi Klári,

Panyi Szabolcs, Pályi Márk,

Vári György, Várnai Pál

A megjelenést támogatja:

Amerikai Joint Magyarország

Magyarországi Zsidó Örökség

Közalapítvány

Nemzeti Kulturális Alapprogram

A héber és jiddis szavak átírása
a szerzők felfogását tükrözi

Címlapfotó:

Karsai Márton „Martino”

martinophotography@gmail.com

Terjeszti a Lapker Rt.

A kéziratok szerkesztése lezárult:

2012. május 21-én

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Bálint Zsidó Közösségi Ház

1065 Budapest, Révay u. 16.

234-es és 235-ös szoba

Telefon: 311-9214/136, 137

Telefon/fax: (36-1) 311-6665

Lapunk e-mail címe:

info@szombat.org

Címünk az interneten:

http://www.szombat.com

Előfizethető a kiadóhivatalban,

illetve postautalványon

az OTP 11709002-20066703

„Szombat” számú alszámlán

Lapengedély száma:

III/Kul/174/1989.

HU ISSN 0865-3844

Felelős kiadó:

Kirschner Péter, a Mázsike elnöke

Nyomdai előállítás: Mackensen Kft.

A POLITIKA MEGESZI A TÖRTÉNELMET

Június 30-án Gerő András történész a galamus.hu internetes portálon az-
zal vádolta meg kollégáját, Romsics
Ignácot, hogy – noha írásainak direkt anti-
szemita tartalma nincs – szóhasználat, fo-
galmazása egyes helyeken csak antiszemita
értelmezési keretben dekódolható.

Gerő rámutatott egynémely, valóban vi-
tatható passzusra, ám hangneme vádló, teát-
rális („Mi más ez, mint maga az antiszemitiz-
mus?”), túlmutat a szakmai vitán és szemé-
lyes indulatokat, elfogultságokat sejtet.

A vita ezután alapvetően két irányba
ágazott el. A *Rubicon* folyóiratban elsősor-
ban a Romsics Ignác személyét ért vádak
utasították vissza nyilatkozatban, vagy cá-
folták kimerítő érveléssel. Másfelől (főleg az
Élet és Irodalom hasábjain) nagyon gyorsan
előkerült a Romsics kutatási területének szá-
mító Horthy-korszak értékelése, hiszen a
közismert történész valóban higgadtan és
árnyaltan, de korántsem minden rokon-
szenv nélkül beszélt a korszakról a nyilván-
osság előtt, és először „négyes alá” osztály-
zatot adott neki.

Ez a baloldalon megbotránkozást váltott
ki, hiszen a Horthy-korszak záróaktusa a
magyar zsidóság halálba küldése volt. Ezt fi-
gyelmen kívül hagyni egyszerűen abszurd.
Tovább növelte a gyanút a történész *Magyar
Sorsfordulók* című tanulmánykötete, amely-
ből az 1944-es év – hogy, hogy nem – kima-
radt. Mintha – a politikai széljárástól nem
függetlenül – a magyar antiszemitizmus és a
holokauszt végtelenül terhes kérdését diszk-
réten zárójelbe tette volna.

Az *ÉS*-ben kibontakozó vita főiránya az
volt: lehet-e a Horthy-korszakot másként
értelmezni, mint egy antiszemita rendszert,
amelyben az 1920-as fehérterrortól egye-
nes út vezetett az 1944-es deportálásokig?

A kurzus történetét végigkísérő durva anti-
szemita légkör és diszkrimináció ezt tá-
masztja alá. A bethleni konszolidáció, a pol-
gári karakterjegyek (átmeneti) megerősödé-
se viszont azt sugallja, hogy talán mégsem
kéne az egész korszakot egyedül az 1944-es
évből visszatekintve szemlélni.

A történelmi vita persze nem váltana ki
ilyen indulatokat, ha nem szövődne össze a
politikával. A jobboldalon dívó Horthy-kul-
tusra válaszul a baloldalon sokan kurzus-
lovagot, történelemhamisítót látnak abban,
aki a Horthy-korszakban pozitív vonásokat
is felfedez.

„A magyar állampolgárok százezreinek
tömeggyilkosságába torkolló és tömeggyil-
kosságot okozó Horthy-rendszer, s benne
Horthy megítélése nem lehet vita tárgya, az
csak elítélés lehet” – írja Bojtár Endre indu-
latosan. Nyilván nem gondolta végig, hogy
haragjában elveszi a történész autonómiáját,
amikor megszabja, hogy a Horthy-korszakot
csakis 1944 prizmáján át szabad szemlélni.

A Gerő András által kipécézett monda-
tok önmagukban nehezen értelmezhetők
antiszemitának. Csak a tágabb szövegtör-
nyezetből derül ki, hogy egy szerző rend-
szeresen él-e antiszemita vagy legalábbis
félreérthető állításokkal. Romsics Ignácra
ez nem jellemző. A vita hatására utólag be-
illesztette a magyar sorsfordulók közé
1944-et, a *Népszabadságban* publikált re-
mek kis esszé formájában.

Az viszont egyértelmű, hogy ha a jelenle-
gi, súlyosan megromlott politikai légkörben
egy szerző a zsidóság és a kommunizmus
kapcsolatát akarja tárgyalni, Bibó Istvánhoz
vagy Komoróczy Gézához mérhető élet-
műre, bizalmi tőkére van szüksége, hogy az
antiszemitizmus vádját elkerülhesse.

Gadó János

Balázs Gábor

SZERELEM ÉS TESTI SZERELEM A ZSIDÓ FORRÁSOKBAN

A szerelem és testi szerelem tárgyában fogunk rabbinikus forrásokat közölni. A Talmud, a korabeli irodalom mennyiségét tekintve hatalmas, és ennek csak kis százaléka foglalkozik szerelemmel vagy erotikával. Ugyanakkor még ez a kis hányad is olyan jelentős mennyiségű forrást ölel fel, hogy a talmudi kor zsidóságának erotikájával számos könyv és számtalan tanulmány foglalkozott már. Az alábbiakban három fő téma köré csoportosított forrásokat közlünk. A források egy részének szövege különösebb magyarázat nélkül is jól érthető, ilyen esetekben utánuk illesztjük a kommentárt. Más forrásoknál azonban maga a szöveg is nehezen érthető, ilyenkor előbb a kommentár nélküli szöveget közöljük, ezt követően pedig ugyanaz a szöveg a szövegtestbe illesztett értelmező jegyzetekkel együtt jelenik meg.

Az erotikus vágy

A források első csoportjának kezdő szövegei magának a szexuális vágnak az eredetével és annak általános megítélésével foglalkoznak. Az ezt követő szövegek a szexualitás őstörténetéhez, az első emberpár kapcsolatához, valamint az emberiség eredetéhez nyúlnak vissza – időnként megdöbbentő szókimondásról és meglehetősen élénk szexuális fantáziáról téve tanúbizonyságot. A vágy témáját záró, igencsak groteszk képet nyújtó forrás jól példázza, hogy a Talmud bölcsei nem voltak híján az abszurd humornak, és a szarkazmustól sem idegenkedtek.

Berésit Rábá 9:7

(Mózes 1. könyvéhez írott ágádikus midrás, az 5–7. században szerkesztették Izraelben.)

Rabbi Náchmán azt mondta Rabbi Smuél nevében: „Íme nagyon jó” ez a jóra való hajlam. „És íme nagyon jó” (Berésit 1:31), ez a rosszra való hajlam. Lehet a rosszra való hajlam jó? Ez magyarázatot kíván. Ha nem lenne a rosszra való hajlam, akkor az ember nem építené házat, nem nőülne és nem nemzene gyerekeket, és nem foglalkozna üzlettel. Így mondta Salamon: „Láttam minden fáradságot és minden ügyes cselekedetet, hogy az egyik irigysége a másikkal szemben.” (Prédikátor 4:4)

Kommentár: A rabbinikus antropológia és pszichológia egyik alapfeltevése, hogy Isten az embert két alapvető hajlammal teremtette: az egyik a jó, a másik a rossz cselekedetekre ösztönöz. (Ennek megfelelően e fogalmakat gyakran szokták jó, illetve rossz ösztönként fordítani.) A magyarázat alapjául az szolgál, hogy az idézett tórai helyen a fölöslegesnek tűnő „és” szó szerepel, és mivel a rabbinikus hermeneutika egyik alaptétele, hogy a feleslegesnek tűnő szavak magyarázata szükséges, ezért Rabbi Náchmán erre tudja alapozni a véleményét.

Az pedig már hozzáállás kérdése, hogy mit gondolunk: Rabbi Náchmán eleve úgy véli, hogy a rosszra való hajlam nem teljes egészében rossz, és ezért nem kell teljesen elnyomni, és ennek a meggyőződésnek az igazolására keres egy bibliai verset; avagy fordítva: a Tóra e verse értelmezésének folyamán jutott a fenti meggyőződésre. A rosszra való hajlam ezen értelmezés szerint az olyan dolgokra való hajlamot jelenti, amelyek nem önmagukban véve rosszak, hanem csak gyakran rosszra használják őket. Márpedig az olyan célok, amelyekre ez az ösztön hajtja az embert, gyakran csak a Tóra törvényeivel ellentétes viselkedéssel valósíthatók meg.

Babilóniai Talmud, Jomá 69b

(A Babilóniai Talmud a kb. 3–6. században Babilóniban élt bölcsek (az *ámorák*) tanításának gyűjteménye, melyet a 6–7. században szerkesztettek végleges formába.)

A Nagy Gyülekezet férfiai egyszer azt mondták: „Mivel ez az isteni kegyelem időszaka, kérjük meg, hogy győzzük le a [szexualitásra vonatkozó] rossz ösztönt.” Imádkoztak és a kezeik közé kapták. Azt mondta nekik: „Ha megölik azt az embert [ti. saját magát, azaz a megszemélyesített rossz ösztönt], akkor a világ pusztasággá fog válni.”

Három napra bezárták. Nem találtak friss tojást egész Erec Izraelben. Azt mondták:

- Megöljük?
- Akkor kipusztul a világ.
- Imádkozunk, hogy legyőzhető legyen?
- Az Egekben nem kötnek fél üzetet.

Ezért megvakították és elengedték. Azóta az ember nem kívánja meg a rokonait.

Kommentár: A „Nagy Gyülekezet” egy történelmileg pontosan meg nem határozható testület volt, amelynek – amennyiben létezett – fő funkciója vallásjogi és politikai teendők ellátása lehetett. A hagyományos értelmezés szerint az utolsó prófétákat és az első bölcseket szokták ide sorolni, és feltehetően 120 tagja volt.

Ez a forrás szintén arra hívja fel a figyelmet, hogy a rossz cselekedetekre ösztönző hajlamunk ugyanaz a hajlam, amely a létfenntartásra és a civilizáció fejlesztésére is szolgál, azaz nem maga a hajlam a rossz, hanem az emberi célválasztás teszi azzá.

Ugyanakkor ezekből a forrásokból elég egyértelműen úgy tűnik, hogy a szexuális ösztönt Bölcseink szükséges rossznak tartották, amely nélkül a világ sokkal jobb lenne ugyan, viszont hamarosan megszűnne.

Különösen érdekes a forrást záró metafora, amely egyáltalán nem könnyen értelmezhető, hiszen ha a megszemélyesített „rossz ösztön” megvakul, akkor e vakság következtében éppen hogy kevésbé differenciálttá kellene válnia az ember szexuális vágyainak. Joggal kérdezhetjük, hogy milyen látáskárosodás az, amelynek következtében jobban tudunk különbséget tenni a vágyaink között? Valószínűleg a metafora ezt jelentheti, hogy a „rossz ösztön” csábító ereje meggyengült és nemi ösztöneink vakká váltak közvetlen rokonaink fizikai vonzerejére. (Természetesen itt illik megemlíteni, hogy Freud ebben a kérdésben nagy valószínűséggel vitába szállna Bölcseinkkel...)

A testi szerelem kezdetei

A következő források az első emberpár szexuális életével és az emberiség eredetével foglalkoznak, számos ehhez a tárgykörhöz kapcsolódó alapkérdést vetnek fel.

Babilóniai Talmud, Jevámot 63a

R. Elázár mondta: Mit jelent ez a vers: „Az ember azt mondta: »Ezúttal ez csont a csontomból és hús a hú-

somból.«?” (Berésit 2:22) Arra tanít, hogy ezt megelőzően az ember közösült minden barommal és állattal, de nem nyugodott meg, amíg nem közösült Évával.

Kommentár: A bibliai szövegben szereplő „ezúttal” szó indítja arra Rabbi Elázárt, hogy meglehetősen szokatlan magyarázatát megfogalmazza. Az ő értelmezésében az „ezúttal” szó arra utal, hogy Ádámnak korábban is ajánlott az Örökkévaló társat, de az a társ nem lehetett ember, hiszen Évát Isten csak később teremtette meg. Úgy tűnik ebből a forrásból, hogy az Édenkert világára külön törvények vonatkoztak és napjaink normái közül még a leginkább maguktól értetődőbbek sem voltak érvényesek. Mindenképpen figyelemre méltó, hogy a prudéria mennyire nem jellemezte Rabbi Elázárt, amikor arról volt szó, hogy egy tórai verset a lehető legpontosabban akart megmagyarázni.

Berésit 4:1-2

Ádám megismerte feleségét Évát, aki viselős lett és szülte Káint, és mondta: férfit szereztem az Örökkévalótól. Továbbá szülte testvérét, Ábelt (Et áchiv et Hevel).

Berésit Rábá 22:2-3

Évát, aki viselős lett és szülte Káint – Rabbi Elázár ben Ázárjá mondta: három csoda történt azon a napon. Aznap teremtettek, aznap közösültek és aznap lettek utódaik.

Rabbi Josuá ben Kárchá mondta: Ketten mentek be az ágyba és heten jöttek ki: Káin és az ikre, Ábel és két ikre.

Továbbá szülte testvérét – ez alátámasztja, amit R. Josuá ben Kárchá mondott: Ketten mentek be az ágyba és heten jöttek ki – Továbbá szülte testvérét: csak egy újabb szülést jelez, de terhesség nélkül.

Kommentár: A talmudi bölcsek ugyanazzal a problémával foglalkoznak, amelyet a Biblia minden figyelmes olvasója észrevesz: a tórai narrativa nem számol be arról, hogy ki lett Káin és Ábel felesége. A legegyszerűbb megoldás természetesen annak feltételezése lenne, hogy Isten külön feleséget teremtett Káinnak és Ábelnek. A bölcsek azonban nem akartak ehhez a feltételezéshez fordulni, hiszen rendkívül valószínűtlen lenne, ha a Tóra nem mesélne el egy ilyen jelentőségteljes eseményt.

A másik lehetőség a tórai szöveg szó szerinti olvasatához való ragaszkodás, akkor viszont azt kellene mondanunk, hogy Káin és Ábel gyermekeinek anyja is Éva volt. Noha a testvérházasság szintén nem összeegyeztethető a zsidó joggal és társadalmi morállal, de úgy tűnik, hogy legkisebb rosszként ez maradt az egyetlen megoldás. Ennek a magyarázatnak a szövegtani alapját az adja, hogy a héber szövegben a tárgyrag (az et szócska) feleslegesen sokszor szerepel és a rabbinikus hermeneutika

Ketten mentek
be az ágyba
és heten
jöttek ki.

egyik alapelve, hogy minden felelslegesnek tűnő szót vagy betűt magyarázni kell. A mai olvasó számára e magyarázat kissé erőltettnak tűnik, de ennek oka az, hogy egész más hozzáállással, alapfeltevésekkel és interpretációs elvekkkel közelít a bibliaiszöveghez, mint tették ezt Bölcsseink, és nem az, hogy a modern olvasó sokkal jobban érti a szöveg „eredeti, autentikus” jelentését, mint tették ezt a korábbi korok bölcssei.

A következő forrás általánosságban foglalkozik a szexuális vágygal és annak erejével, felhívva arra a figyelmet, hogy a vágy és a szerelem képesek legyőzni a „legyőzhetetlen” fizikai akadályokat is.

Babilóniai Talmud, Bává Mecia 84a

Amikor Rabbi Jismáel ben Rabbi Joszi és Rabbi Elázár ben Rabbi Simon találkoztak, két kos úgy tudott elmenni közöttük, hogy nem ért a hasukhoz. Egy nemesasszony azt mondta nekik. „A gyermekeitek nem a ti gyermekeitek!” Azt felelték: „Az övék [ti. a feleségeink vágya/hasa] nagyobb a miénknél!” Azt felelte: „Ez még inkább igazolja, amit mondtam.” Van, aki azt mondja, ezt felelték: „Amilyen a férfi, olyan az ereje.” (Birá 8:21) Van, aki azt mondja, ezt felelték: „A szerelem félrelöki a húst.”

Amikor Rabbi Jismáel ben Rabbi Joszi és Rabbi Elázár ben Rabbi Simon – a két bölcsnek legendásan nagy hasa volt – találkoztak és szembeálltak egymással, akkora úr képződött, hogy két kos úgy tudott elmenni közöttük, hogy nem ért a hasukhoz. Egy nemesasszony azt mondta nekik. „A gyermekeitek nem a ti gyermekeitek!” Azaz: a hasatok lehetetlenné teszi, hogy teljesítsék a férfi köteleességeket, a gyermekeitek bizonyára házasságtörésből születtek. Azt felelték: „Az övék nagyobb a miénknél!” – azaz: feleségeink vágya vagy hasa (a hagyományos források között mindkét értelmezés megtalálható) nagyobb, tehát megtalálják a módját a nemi életnek. Azt felelte – az asszony –: „Ez még inkább igazolja, amit mondtam.” – azaz: ha a feleségetek hasa nagyobb, mint a tiétek, akkor még biztosabb, hogy nem tudtok nemi életet élni, vagy ha a feleségetek vágya nagyobb, mint a ti vágyatok, akkor még biztosabb, hogy házasságtörő viszonyuk volt. Van, aki azt mondja, ezt felelték: „Amilyen a férfi, olyan az ereje” (Birá 8:21) – azaz: a nagy hashoz méretarányos himtag társul. Van, aki azt mondja, ezt felelték: „A szerelem félrelöki a húst.”

A források második csoportja jogi szempontból tárgyalja a testi szerelmet. A férj köteleseit felesége felé az alábbi tórai rész fejt ki:

Smot 21:7-11

Ha valaki a leányát adja el rabszolgának, az ne úgy

menjen el, ahogyan a rabszolgák szoktak elmenni. Ha nem tetszik az urának, és nem veszi feleségül, engedje meg, hogy kiváltsák. De ahhoz nincs joga, hogy idegen népnek adja el, mert akkor hűtlenül bánik vele. Ha pedig fiának adja feleségül, a leányokra vonatkozó jogszabály szerint járjon el vele. Ha még egy másikat is vesz neki, amannak az ételét, ruházatát és házastársi jogát ne csorbítsa meg. Mert ha nem így bánik vele e három dologban, akkor pénzbeli váltság nélkül mehet el.

A rabbinikus magyarázatok megoszlanak abban a tekintetben, hogy melyik héber szóból melyik férfi köteleességet kell tanulni. Az alábbiakban ezekből a rabbinikus vitákból idézünk néhány példát.

Babilóniai Talmud, Ktubot 47b-48a

Rábá azt mondta: A misnai bölcs szerint [...] a seárá kifejezés a táplálékra vonatkozik [...], a kszutá [...] a ruházatra [...], az onátá kifejezés pedig a nő szexuális jogaira [...].

Rabbi Elázár szerint: A seárá kifejezés a férfi szexuális kötelezettségére vonatkozik [...], a kszutá a ruházatra [...], az onátá kifejezés pedig a nő táplálékhoz való jogára [...].

R. Eliezer ben Jákov azt mondta: A seárá kszutá kifejezés azt, jelenti, hogy a férfinak feleségét annak húsa [ti.: fizikai állapotának megfelelően] kell felruháznia, ne kislányra vagy öregasszonyra való ruhát adjon rá], míg a kszutá veonátá kifejezés azt jelenti, hogy ne nyárira vegyen neki új ruhát, és az esős napokban viseletet [ti. az évszaknak megfelelően kell felruháznia, mivel az új ruha jobban a testre simul, és jobban melegít, ezért azt télre kell megvenni, azaz télre kell olyan ruhát venni, amely jobban melegít].

Rabbi Joszéf azt mondta: Seárá kifejezés azt jelenti, hogy intim fizikai érintkezésre van szükség a nemi kötelezettségek teljesítésekor, azaz ne legyenek olyanok, mint a perzsák, akik ruhában szeretkeznek.

Ez alátámasztja R. Huna véleményét aki azt mondta: Ha a férfi azt mondja: Csak úgy vagyok hajlandó, hogy én is és ő is fel vagyunk öltözve, akkor váljon el és fizesse ki a ketubában írt összeget.

A következő forrás azt vizsgálja, hogy a férj milyen sűrűn köteles teljesíteni a nemi életre vonatkozó köteleességét. A bölcsök ezt úgy szabályozták, hogy figyelembe vették a férfiak munkáját és fizikai állapotát, az olyan esetben tehát, amikor ezt a férfi munkája és erőnléte lehetővé tette, e köteleesség akár mindennapi is lehetett.

Misna, Ktubot 5:6

Mennyi időre vállalhat magára egy férfi szexuális ön-

A két bölcsnek legendásan nagy hasa volt.

megtartóztatást, ha esküt tesz? Sámáj iskolája szerint két hétig, Hillél iskolája szerint csak egy hétig.

Egy hivatásos Tóra-tanuló felesége engedélye nélkül egy hónapig maradhat távol otthonról, de egy munkás csak egy hétig.

A szexuális kötelezettség **tájálin**, azaz olyan emberek, akiknek van ereje minden napi nemi élethez, számára mindennapi, munkásoknak hetente kétszeri, öszvérhajcsároknak heti egyszeri, tevehajcsárok számára havi egyszeri, és matrózok számára félévenkénti. Ezek Rabbi Eliézer szabályai.

A következő forrás leszögezi, hogy zsidó jog szerint a nemi életnek az örömszerzés és nem csak a gyerek-nemzés a legitim célja, hiszen a férj nemi életre vonatkozó kötelezése olyankor sem szűnik meg, amikor biztos, hogy felesége nem tud teherbe esni.

Babilóniai Talmud, Pszáchim 72b

Rávát azt mondta: A férfi kötelessége, hogy feleségének örömet szerezzen a parancsolat dolgában annak idején kívül is.

A nők egyenjogúsításának kérdésében a zsidó hagyomány nem számít különösebben progresszívnek. A klasszikus források között könnyű olyanokat találni, amelyeket napjaink olvasója teljes joggal érezhet dehonasztalónak. A házasságon belüli erőszak azonban arra példa, amikor a zsidó jog álláspontja majdnem 2000 évvel előzte meg a nyugati kultúra jogrendszereit. A XX. század második feléig a legtöbb államban az volt az alapfeltevés, hogy a feleségnek nincs joga visszautasítani a férjének a nemi kapcsolat létesítésére vonatkozó igényeit, a Talmud azonban ezzel ellentétes álláspontot képvisel, sőt azt is leszögezi, hogy a férfi, aki előbb feleségének okoz örömet, ezért jutalmat remélhet.

Babilóniai Talmud, Éruvin 100b

Rámi bár Chámá mondta Ráv Ási nevében: A férjnek tilos feleségét a parancsolatra kényszeríteni, ahogy írva van: „aki a lábával zabolátlan, bűnözik” (Példázatok 19:2). Rabbi Josuá ben Lévi mondta: Aki feleségét a parancsolatra kényszeríti, annak érdemtelen fiai születnek.

Babilóniai Talmud, Nidá 71a

Az Örökkévaló ajándékai a fiak, a méh gyümölcsei. (Zsolt 127:3) Mit jelent e vers? Ráv Chámá bár Ráv Cháninát azt felelte: Annak jutalmául, hogy visszatartja magát a méhben, hogy előbb a felesége magja folyjon el, a Szent – áldassék – jutalmul a méh gyümölcseivel ajándékozza meg.

Babilóniai Talmud, Menáchot 44a

Volt egy ember, aki nagyon szigorúan vette a cicit parancsolatát. Hallott egy prostituáltról, aki a tengernél lakott és akinek 400 arany volt az ára. Elküldte a pénzt és kapott egy időpontot. Elment a nőhöz, annak a szolgálója bejelentette: Eljött a férfi, aki 400 aranyat küldött és itt ül az ajtó előtt. Beengedheted, mondta neki. Belépett hozzá. Hét ágyat készített elő számára, hatot ezüstből és egyet aranyból. Egymásra helyezték őket, és egy ezüstlétrán lehetett felmászni rá. Legfelül volt az aranyágy. Felmászott rá, és az aranyágyra feküdt meztelenül. A férfi is utána mászott, hogy meztelenül mellé üljön mellé, ekkor az arcába csapott a **cicit**. Megtört, lemászott és a padlóra ült. A nő is megtört, és mellé ült a földre. Azt kérdezte tőle: „Rómára mondom, nem engedlek el, amíg el nem árulod, mi kivetnivalót találtál bennem?” Azt felelte neki: „Esküszöm, hogy sosem láttam hozzád fogható szépségű nőt, de van egy parancsa a mi Istenünknek, amelynek a neve cicit. Kétszer is szerepel e parancsban az Örökkévaló neve, mert azt jelenti: Én kérek számon, és Én jutalmazok. Megláttam a **cicitet**, és olyanok ők, mintha négy tanú lennének.” Azt mondta neki: „Nem engedlek el, amíg el nem árulod, a városod, a rabbid és a **jesivád** nevét.” Leírta, és a kezébe helyezte. Erre a nő a vagyonát három részre osztotta, egy részt az államnak, egyet a szegényeknek és a harmadik részt és azt az ágyat magával vitte. Elment Ráv Chijához és azt mondta: „Rabbi, parancsolt meg, hogy térítsenek be.” Azt felelte: Lányom, lehetséges, hogy az egyik tanulómról vetettél szemet? Odaadta a cédulát R. Chijának. Miután elolvasta azt mondta: „Vedd el, amire megalkudtál.” Így aztán az az ágy, amely a titlalt szolgálta volna, most megengedett lett. Ez volt a **cicit micvájának** evilági jutalma, és ki tudja megmondani, az eljövendő világban mi lesz a jutalma?

Aktuális reflexióink:

Minden bajnok mögött áll egy pszichiáter? Olimpiai kulisszatitkok |

„Miniszterelnök úr... ítélje el az újjászülető Horthy-kultuszt” |

Génkutatással vizsgálták a zsidó történelmet

www.szombat.org | facebook.com/szombat.folyoirat

Arnon Grunberg

ROMÁNCTÚRA UKRAJNABAN

A New Yorkban élő holland zsidó regény- és újságíró, aki nem először szerepel a Szombatban, álneven részt vett egy ukrainai „románctúrán”. Az utazást egy amerikai házasságközvetítő cég szervezte feleséget kereső, magányos amerikai férfiak számára.

Pontban hat órakor érkeztem az Odessza Szálló negyedik emeleti különtermébe. Észrevettem néhány férfit, akik nem velünk utaztak a Bécs–Odessza járaton, ők nyilván egyedül érkeztek.

Magamat is megleptem azzal, hogy az első sorban foglaltam helyet. Gondoltam, most az egyszer úgy keressek magamnak menyasszonyt, hogy mindent megmutatok. Mellettem a velem nagyjából egyidős, szemüveges és kopaszodó Pete foglalt helyet. Korábban kö-

zépiskolai matematikatanár volt, de már nyugdíjas. Jelenleg segédápolóként dolgozik egy észak-karolinai kórház égési osztályán. Csöndesen, megfontoltan beszélt. Mint aki már sok égési sebet látott. Mindketten jegyzetömböt szorongattunk.

Később az egyik lánytól megtudtam, hogy az első alkalommal Pete minden nőhöz azzal a kérdéssel fordult: „Akarsz a feleségem lenni?” Persze a fordítottja is előfordul. A találkozókön akadnak olyan nők is, akik hirtelen azzal kezdik, hogy „Szeretlek!”, meg hogy „Megérintheztem a hajad?” Ukrajnában sürget az idő. És legtöbbször hiányzik a közös nyelv.

Félrevezető lenne azonban azt állítani, hogy a részt vevő férfiak nyilvánvalóan lúzerek voltak. Nem is voltak olyan csúnyák és öregek, mint ahogy képzeltem. Becslésem szerint a mi csoportunk átlagéletkora nem érte el az ötvenet. A legtöbb férfi már túl volt egy vagy két házasságon, gyerekeken. Ruhájuk, beszédmódjuk és

szakmájuk alapján azt lehet mondani, hogy többségük az alsó középosztályhoz tartozott. Az iskolázatlanság, a pénzsűke vagy az alacsony beosztás önmagában senkit sem tesz lúzerre.

Később egy ukrán hölgy, akinek már voltak tapasztalatai az ilyen „románctúrákkal” kapcsolatban, úgy fogalmazott: „A túrán részt vevő nagyjából 15 férfiből jó, ha 4-5 normális. A többi egy kicsit vagy teljesen lőkött.”

Nem sokkal hat után a csoportot vezető John Adams lépett a mikrofonhoz.

– A legtöbb nő, akivel találkozni fogunk – kezdte –, alig vagy egyáltalán nem beszél angolul. A randevúhoz tolmácsot lehet bérelni, óránként 10 dollárért. A tolmácsnak nem kell teljes menüt rendelni, elég neki

lent. De hát nem azért jöttetek, hogy spóroljatok, hanem hogy feleséget találjatok. Legyetek nagyvonalúak! Van kérdés?

Egy magas férfi jelentkezett. Elmondta, hogy most tért vissza Irakból. Egy iraki veterán! Nem figyeltem a kérdésére. Később megbeszéltük, hogy egy időben voltunk a Zöld Zónában. De őt sokkal inkább érdekelték a nők, mint Irak.

– Max – kiáltotta John. – Hívd be a tolmácsokat!

Kiderült, hogy az összes tolmács nő. Akadt köztük néhány idősebb, de többségük húsz év körüli, vagy még annál is fiatalabb. A tolmácsok felsorakoztak előttünk. Egyenként bemutatkoztak. Többé-kevésbé ugyanazt mondták: „Helló, a nevem Anja. Segíteni szeretnék, hogy megtalálja a boldogságát.”

Erről az a vicc jut az eszembe, amelyet egy Ázsia-szakértő barátom mesélt egy keleti bordélyházzal, melynek padlóján végig egy vastag vonalat húztak. A vonal egyik felén álltak azok a nők, akik kizárólag orális és vaginális élvezetet nyújtanak, a vonal másik felén pedig azok, akik a férfiakat a hetedik mennyországba juttatják hátulról is.

Ezek a lányok nemcsak tolmácsok. Maguk is árucikkek. Valószínűleg mindegyiküket meg lehet találni az utazást szervező amerikai ügynökség, a *Foreign Affairs* honlapján. Ők is külföldi férjet szeretnének. Kezdetben ez még nem volt teljesen világos, de utóbb könyörtelenül rádöbbenem.

John Adams tapsolt egyet.

– Gyerünk, srácok. Ismerkedjete meg a tolmácsokkal.

Ekkor különleges késztetést éreztem arra, hogy én legyek a győztes. Nem a nőket, hanem a férfiakat szerettem volna legyőzni. Ez a különleges agresszió tulajdonképpen a fokozott koncentráció megnyilvánulása volt. Egyfajta csölátás.

Nem nagyon örülök, hogy ezt megtudtam magamról, de hát ez van. Az első közt felpattantam és az egyik tolmácshoz léptem.

– Arnonnak hívnak – mondtam. – Megismételnéd a neved?

Néhány tolmács Moldáviából származott, de a többség ukrán volt.

Már szinte az összes tolmácsnőnek bemutatkoztam. Ezután Olgával, egy 19 éves lánnyal beszélgettem. Sima bubifrizurája volt, épphogy az államig ért. Kollégáihoz hasonlóan ő is alaposan és szakszerűen púderkezte az arcát. A beszélgetés a származásomra terelődött. Olga hirtelen kijelentette:

– Imádom a zsidókat! – Csakis erre a biztatásra vártam.

Az odesszai tengerparton. (Képeink illusztrációk)

mondjuk egy saláta. Ha a tolmács jobban tetszik, akkor el lehet küldeni a meghívott hölgyet, és folytathatjátok a tolmáccsal.

Hozzám hasonlóan többen is szorgalmasan jegyzetelnek.

– Ha a nő a legelső randevún azt kéri, hogy vegyél neki egy pár csizmát, akkor valami nem stimmel – folytatta John. Itt egy perc szünet következett. – Most pedig beszéljünk a szexről. Fiúk, ez nem szextúra. Szextúrát ennél jóval olcsóbban is kaphattok. De aki szerelmes lesz, az végül azt teszi, amit a szerelmesek tenni szoktak. Ha valakit fel akartok vinni a szobákba, hogy együtt töltsétek az éjszakát, akkor ezt be kell jelenteni a recepción. Ez 20 dollár pluszköltséget je-

– Meghívhatom a barátnőivel vacsorára? – kérdeztem.

A férfiak többsége még mindig a tolmácsokkal beszélgetett, néhányan pedig kedvetlenül az ablaknál ácsorogtak. Az a sápadt kis ember, aki a reptéren a *Financial Times* mögé rejtőzött, álmodozó tekintettel bámult a semmibe. Az egyik útitársunktól megtudtam, hogy nemrég orrplasztikaműtéten esett át, amit máris nagyon megbánt.

Olgával és barátnőivel, a 20 éves Helene-nel és a 19 esztendőös Ann-nel elindultunk Odessza belvárosa felé. Nem másztuk meg Eizenstein filmje, a *Patyomkin páncélos* híres lépcsősorát, inkább a siklót választottuk. A belvárosban összefutottunk a csoport másik két tagjával.

– Éttermet keresünk – mondták.

– Gyertek velünk – ajánlottam.

A lányok elvittek bennünket egy tipikus ukrán étterembe. Blincsikit rendeltem, apró palacsintákat, kaviárral megrakva.

Az egyik férfi, egy erőmű alkalmazottja, Missouri-ból jött, a másik egy virginiai doktor volt. Negyvenes éveik közepén járhattak mindketten. A doktornak hófehér volt a haja és egyetlen szót sem szólt. Később a csoport egyik tagja megjegyezte: „Ennek az hiányzik, hogy valaki jól leszopja!” Az utazás végén a doki elmesélte, hogy az utóbbi öt évben a *Foreign Affairs* oldalon nézegette a lányokat, de az elhúzó-dó, költséges válópere miatt mostanáig kellett várnia erre az alkalomra.

Másnap egy idegenvezető megmutatta nekünk a várost. Időközben néhányan még csatlakoztak a csoportunkhoz. Egyikük Pedro volt Queens-ből. Elmesélte, hogy az apja olasz, az anyja pedig félig kínai, félig indonéz. Vékony hangja volt és minden ok nélkül folyton nevetgélt. A gesztusai kissé nőiesek voltak.

Kiderült, hogy egyszer már eljegyzett egy ukrán lányt, de a dolog nem jött össze. Amikor megkérdeztem, hogy miért, válasz helyett csak vihogott. A szakmája: könyvelő.

– Nincs véletlenül egy vasalódeszka a szobádban? – kérdezte. A pletykák szerint Pedrót az anyja küldte erre az útra, és addig nem mehetett haza, amíg nem talál magának egy asszonyt. Herszon városában Pedro lelépett. A csoport nélküle tért vissza Odesszába.

Az egyik találkozáson Pedro öltönyben és nyakkendőben jelent meg. Szégyenlősen vándorolt egyik asztaltól a másikig.

Herszonhoz foghatóan nyomasztó városban még sosem jártam. Mintha 1950-et írtak volna, mintha Sztálin vezetné az országot. Itt aztán tényleg el lehet tűnni: a szerveidet a legmagasabb áron értékesítik, maradványaidon pedig kóbor kutyák marakodnak.

Az is lehet, hogy Pedro végül talált egy lányt Herszonban. Remélem, már csak az ő érdekében is. Minél szegényebb és nyomasztóbb a város, a lányok annál készségesebbek. Ez a szerelem törvénye.

*

Az első találkozó előtt beültem egy bárba Nickkel, aki ortopédsebész New Jerseyben, és Tommal, aki teniszedző Idahóban. Nick volt az, aki egy hét darab-ból álló ékszer garnitúrával érkezett Ukrajnába. A bárban egy lélek sem volt, a pincérlány alaposan meglepődött, hogy valaki betévedt. Lehet, hogy pénzmosoda volt.

Mindkét férfi ötven körüli. A háromgyermekes Tom életét megkeserítette a felesége. Melegítőt viselt. Idahóban teniszleckéket ad egy előkelő vidéki klub hölgytagjainak. A tanítványaival nem randevúzat, azon nyomban kirúgnák. Nick már háromszor volt nő. Feleségei némelyike – állítása szerint – pszichiátriai kezelésre szoruló borderline.

Tom arról mesélt, hogy előző nap, amikor a tolmácsokkal ismerkedtünk, találkozott egy nővel, aki pont úgy nézett ki, mint a középiskolai szerelme. Annak idején hónapokig írogatott neki. A nő az egyik tolmács volt, Tom ezt nem tudta, de azonnal felismerte.

Amikor beléptem a Grand Europe étterembe, a lámpákat még nem kapcsolták fel. A helyiség még zárva volt, de az előcsarnok asztalainál nők üldögéltek és valamiféle kérdőívet töltögettek. Akadtak köztük ukrán lányok, a tradicionálisnak tűnő viseletben: csizma és olyan szoknya vagy ruha volt rajtuk, amelyet a nyugatiak általában közönségesnek tartanak. Nekem nem volt ez ellen sok kifogásom.

– Azért van sötét, hogy jobb legyen a hangulat? – kérdeztem. A helyi idegenvezető, Max elmagyarázta, hogy gond van az árammal.

A férfiak közül sokan viseltek öltönyt. A torzonborz Bill, a kaliforniai bártulajdonos azonban továbbra is hawaii ingben feszített.

Abbahagytam a beszélgetést az előző nap megismert tolmácsokkal, és megpróbáltam a körülöttem zajló eseményekre figyelni. Néhányan már beszélgetésbe elegyedtek az hölgyekkel. Mások felsorakoztak, mint a vágára kész versenyllovak. John Adams, szintén öltönyben és nyakkendőben, elkiáltotta magát:

– Fiúk, készen álltok?

Olyanok voltunk mint a kosárcsapat, mely mindjárt szétveri a meccset.

– Ne feledjétek, nem szabad egyik lánynál sem leragadni. Ismerkedjétek meg minél többel. Különbözően találjátok meg az igazit – tette még hozzá John.

Megláttam egy kék ruhás lányt, aki éppen a helyiségbe igyekezett. Gyönyörűek voltak a szemei. Elkaptam a tekintetét. Úgy döntöttem, én leszek nála az első.

„Ne legyetek szégyenlősek. A lányok nem harapnak.”

– Ne legyetek szégyenlősek. A lányok nem haragnak! – biztatott bennünket Jack.

A teremben olyan volt a hangulat, mint valami gyászos esküvői bulin. Minden egyes megszámozott asztalkánál egyetlen nő ült. Az asztalokon orosz pezsgő. A pezsgő meleg volt. Meg egy tál szendvics. A szendvicsek undorítóak voltak.

A férfiak úgy járkáltak körbe-körbe, mint a gyerekek a játékboltban. Ezek a játékszerek azonban beszéltek, melegek voltak és lélegeztek.

Végigmentem az asztalok között, kíváncsian bábmézkodtam, megnéztem egy-egy lányt, némelyikük rám pillantott. Azonnal megtaláltam a kék ruhást.

Az áruhás újságíró tárgyilagossága lehullott rólam. A férfiak egyike voltam. Semmiben sem különböztem tőlük.

A gusztustalan szendvicsek pillanatok alatt elfogynak. A lányok éhesek voltak.

*

Sam Indiában született és Floridában él, egy gyógyszergyárban dolgozik. 51 éves, de az ukrán hölgyekkel folytatott levelezésében általában 31-nek vallja magát. – Mert – suttozta az idegenvezetőnknek – 31-nek érzem magam! – Ez a Viagra lelki hatása.

Joe, az iraki veterán, a buszban azzal dicsekedett, hogy a hotel minibárjában talált összes óvszert elhasználta. Két lányt vitt fel a szobájába. Azt mesélte, hogy törölközőt terítve a karjára sörrel kínálta őket. Majd fürdőt készített nekik, és hol az egyikkel, hol a másikkal volt, így fogytak el az óvszerek. Állítása szerint a lányok azt mondták: „Joe, te egy Superman vagy!” Ez is a Viagra hatása.

Joe egyáltalán nem volt zavarban, nagy hangon mesélte kalandjait. Még hozzátette:

– Ezen az úton mindnyájan roksztárok vagyunk.

Később David, a chicagói nyugdíjas elmondta, hogy Joe fizetett a lányoknak. De nehéz megmondani, hogy itt, Ukrajnában hol kezdődik és hol ér véget a prostitúció. David egy kisgyerekes nővel volt. A második randevújukon a nő közölte vele, hogy a fiának új tornacipőre van szüksége. David szerint ez már prostitúció. De ezt másként is nevezhetjük. Jótékonyságnak, nagylelkűségnek, szeretetnek, szánalomnak, gyengédségnek. Vagy egyszerűen egy pár új tornacipőnek.

*

A férfi, aki egy pillanatra roksztár lesz.

Ez a kép marad meg bennem erről a románcúráról, és nem hiszem, hogy ez valaha is megváltozna. Előbb vagy utóbb ez a roksztárság kibújik a férfiból. Kiszabadul a ketrecbe zárt fenevad, még ha csak egy kis időre is.

A találkozóról Juliával és Olgával távoztam. A helyiségbe belépve Julia volt az, aki megragadta a tekintetemet. Ekkor egy pillanatra én is roksztárrá lettem.

– Menjünk vacsorázni – mondtam –, ne tébláboljunk itt tovább.

Julia 23 éves volt, Olga 22, és elvált. Julia elismeréssel beszélt Putyinról, és aggódott az orosz kultúráért, mely, szerinte, eltűnőben van Ukrajnában.

Először a Pretoria Klubba mentünk, de ott nem volt üres asztal. Másik nightclubot kerestünk. Odesszában a nightclubokban is lehet vacsorázni. A steakról beszélni sem érdemes, de a vodka kiváló. Olga és Julia nem féldeciket rendelt, hanem egy egész üveggel.

– Csak az alkoholisták isznak magukban – jelentette ki Julia.

Ahányszor valaki tölt, a többieknek is vele kell inni és tósztot kell mondani hozzá. A lányok egyik kezében vodkás pohár, a másikban Sprite vagy narancslé volt. Julia különös grimaszokat vágott a vodka ízétől, de azért elszántan itta. Ittunk a boldogságra, a szerelemre, Odesszára, Putyinra, az orosz kultúrára és Gogolra.

Újságírólelkem azonban nem hagyott nyugodni.

– Mi a véleményetek erről a programról? – kérdeztem.

– Azért mentünk oda, hogy beszélgessünk – mondta Olga – és hogy megismerkedjünk veled. Ez szép, nem?

Mielőtt feltehettem volna a következő kérdésemet és lejegyezhettem volna a válaszukat, Olga odasúgta:

– Soha senkit ne hagyj egyedül inni!

A rámenős áruhás újságírónak nem volt semmi esélye. Soha sem ittam még annyi vodkát, még akkor sem, amikor a *Blue Mondays* című első regényemet írtam.

Aztán Julia kijelentette:

– A szex a legfontosabb, ami egy férfi és egy nő közt történhet.

Nem tudtam, mit válaszoljak. Ilyet nem gyakran hall az ember. Egyszer egy nő azt kérdezte: „Mire vársz?” De ez legalább öt közös vacsora és vagy száz e-mail után hangzott el.

Olga kicsit felhúzta a blúzáat – kilátszott a köldöke – és elindult a táncparkett felé. Julia viszont kijelentette:

– Táncoláshoz nem vagyok megfelelően öltözve.

Én egyáltalán nem tudok táncolni, de miután három másfél óra alatt megittunk egy üveg vodkát, már ez sem aggasztott. Hármában, kéz a kézben táncoltunk egy odesszai nightclubban, melynek nevére már nem emlékszem.

Az újságírói küldetés teljesítve.

Margitta Nóra fordítása

Ez a Viagra lelki hatása.

MAIMONIDESZ SZEXUÁLIS TANÁCSAI

Maimonidesz komoly orvosi szakírói munkásságot fejtett ki, noha ezek jelentősége eltörpül egyéb vallási, teológiai és filozófia írásai mellett. Tíz orvosi tárgyú könyve részben az ismert betegségek leírásával, megfigyeléseinek tárházával gyarapította korának orvosi szakirodalmát. A görög és a perzsá-arab medicina tudásanyagát használta, saját korszerű szemléletével, remek megfigyeléseivel kiegészítve. Ma úgy mondanák, kiváló prevenciós szemlélete volt: nemcsak betegséget gyógyított, hanem életmód-tanácsadással a betegségek megelőzésére is nagy figyelmet fordított. Jelen írásunkban az orvostudomány egy különleges területén folytatott tanácsadásáról számolunk be.

1181-ben kapta a megbízást, hogy írásban foglalja össze orvosi tanácsait Szaladin unokaöccse, a Szíriában uralkodó al Muzaffar Umar Ibn Nur Ad-Din részére, akinek nők körében vágyott sikereit némi fiziológias akadályok nehezítették. Maimonidesz egy évig dolgozott e művön, és végül – mondhatjuk – remek andrológiai szakkönyvvvel gazdagította a kor tudományát.

A könyv címe egyszerű és világos, ha magyarra fordítjuk: A szexus. A mű arabul íródott *Fi-al Jima* címmel, a héber fordítás *Ma'amar Hamishgal*, latin nyelven pedig *de Coitu* néven ismert. A könyv decimális felosztásban íródott, egy rövidebb és egy hosszabb változatban, amelyet csak 1906-ban publikáltak német és héber nyelven. Addig csak arabul volt olvasható. Az értekezés a szeretkezés fiziológiai elősegítéséről szól, amelyben meredési és potenciálproblémákra keresi a megoldást.

Maimonidesz rabbi lévén ismerte a zsidóság szerelemmel, házassággal kapcsolatos törvényeit, szokásait, hagyományait. Mindez komoly konfliktus forrása lehetett számára, hiszen a megrendelő a harem világához volt szokva. A mű így szikár orvosi ok-okozati összefüggéseket tárgyal, szigorúan a kezelésre és a kívánt eredményre koncentrálva, pontos megfigyelések, tapasztalatok, javaslatok, utasítások, receptek alapján.

Ez az írás egy hosszabb tanulmány rövidített változata.
A teljes tanulmány megjelenése a közeljövőben várható.

Korszerű azon nézete, mely szerint a szexus nem az ördögtől való, nem bűn, sőt olyan ünnepi együttlét, amelyre készülni kell. Megemlíti pár mondatban a nők jogát a szexuális élethez, s egyben a férfi kötelességét, hogy feleségének örömet szerezzen szexuális együttlétük alatt, de mindez természetesen csak házasságon belül lehetséges.

Az értekezés tíz fejezetből áll:

1. A szexuális aktivitás fontossága

Röviden megemlíti a vallási előírásokat, majd rögtön a szexuális vágy fokozásának élettani magyarázatával folytatja. Ezt, megállapításai szerint, gyógyszerek helyett előnyösebb egyfajta diétával, az étkezési rend kiegészítésével és megváltoztatásával serkenteni. Ehhez a Genezisből is kiemel egy ismert természeti példát (Gen. 30, 39). Jákob a *kecskenyáj elé rakta a csíkos vesszőket a vályúkba és az itatókba, ahova inni jár a nyáj, mert akkor szoktak pározni, amikor inni járnak...* Tehát a jó étkezés, melybe a folyadékfogyasztás is beletartozik, elősegíti a párosodást. Hippokratesz és Avicenna elméletét megerősíti, mely szerint az emésztőrendszer három részből áll, s annak az alsó harmadában termelődik a férfimag, melynek termelődését fokozni lehet megfelelő táplálkozással. A könnyű, de nagy mennyiségű étel több férfimagvat termel.

A halasztott
kiteljesülés
mindig
izgalmasabb.

2. A nemi szervek működése

A potencia növelése érdekében nemcsak a megfelelő ételekre kell odafigyelni, de az egészségi szabályokra is, a szexuális együttlét regimentjének betartására, amit a Talmud is előír. A görög életszemlélet alapján az ép test és az ép lélek együttes összhangja fontos a szervezet jó működéséhez. A test funkcióinak jó működéséhez elengedhetetlenek a pozitív kisugárzású tényezők, melyek javítják a kedélyt és a jóérzést (*Mens sana in corpore sano*). Ezek: az öröm, a gyönyör, a nevetés, a megfelelő pihenés és az elegendő alvás. S valóban, ha megvizsgáljuk a ma már ismert és analizált ún. boldogsághormonokat (szerotonin, endorfin, dopamin, oxitocin), s azt, hogy mivel lehet elősegíteni termelődésüket, e vonatkozásban semmit nem változott a több ezer éves fenti javallat, legfeljebb a tudományos magyarázata, a részletek alapos, tudományos megismerése.

Külön serkentő hatású a nem azonnal teljesült vágy, hogy idő legyen a felkészülésre. A halasztott kiteljesülés mindig izgalmasabb, mint a készen kapott és azonnali öröm, írja Maimonidesz. Ez a tanács a mai napig is a szerelmi praktikák egyik lényeges része.

3. A szex nem egyszerű fizikai funkció csupán

Érzelem (psziché) nélkül nagyon szegényes lesz a nemi élet, írja Maimonidesz, de csekély az öröm, és a teljesítő-képesség akkor is, ha a törvény ellen tesz valaki. A zsidó törvények szerint, a még nem serdült (kiskorú), vagy hosszú évek óta parlagon hevert nővel, menstruáló – tisztátalan – nővel, vagy idős (menopausán túl lévő) nővel együtt lenni bűnnek számít. Ilyen esetben egy férfi nem bízhat a teljesítő-képességében, hiszen a törvény megszegése, a lelkiismeret elleni véték befolyásolja a férfiúi erőt, a szexuális élet örömfolyamatát megakadályozhatja. Tehát az erkölcsnek szabályozó hatása van a szexusra. Nagyon korszerű felismerése ez is.

4. A potencia növelése

A szexuális életben fontos szabályozó szerepe van a jó vérnek, amely belső meleget, nedvességet és gázokat biztosít az emésztőtraktus harmadik szakaszának, ahol a férfimag termelődik – az akkori kor orvosi tudása szerint. Ezért, ha bőséges férfimagot kívánunk, akkor kiemelt szerepe van a vérkeringést fokozó ételeknek. A titok a külön-

bőző húsok, például a bárányszerű fogyasztásában rejlik. Kiválóan alkalmas a galamb, de minden állati agyvelőnek is jótékony hatása van a férfierő fokozására. A csirke agya, a kakashere, a csontvelő, megfigyelések alapján fokozódó erőt termel a férfiakban szinte minden korosztályban. A csirke, galamb és fogoly tojásának sárgája is pozitív hatású, de a friss tej is sokat segít leírása szerint.

A különböző gyökerek, levelek és termések is ismert afrodiziákumok: ilyenek a fehérrépa, saláta, hagyma, édeskömény, menta-level, borsó, bab, szeszám és a spárga.

Al Zalna tanítása szerint a mandula, dió, szőlő, pisztácia, indián dió, feketebors, méz fogyasztása, de a bőrön át felszívódó mézes víz is elősegíti az erekciót és a spermium fokozott termelését. A bornak különlegesen nagy hatást tulajdonít, mert egyedi karaktere van, és megtölti a vérereket jó gőzzel, amely erekciót idéz elő. Egy különleges, összetett módszert állít össze és közöl: bort inni, húst enni, fürdőt venni és sóvárogni, felcsigáztan kívánni az együttlétet.

Mindezen tényezők együttesen hatnak a sikeres szexusra. Maimonidesz szerint ezek fontosabbak, mint bármilyen gyógyszer. Csakhogy a muszlim vallásban a bor tiltott ital. Ezért Maimonidesz a bor helyett mézes szirupot ajánlott. A megfigyelés és a javallat ma is korszerű: egyszerű monoszacharidok fogyasztása azonnali energia felszabadulását okozza, tehát teljesítményfokozó.

5. A férficsíra a hőmérséklettől és a nedvességtől is függ

Az alacsonyabb hőmérséklet előnyös a férfinagynak. Ezért a helyes „karbantartásához” levegőt kell termelni, amely a hűvösséget biztosítja. Vagyis belső szeleket termelő anyagokat, növényeket kell bejuttatni a szervezetbe. Ezek a hűvösséget, szeleket előidéző növények a kömény, a bors, a fahéj, a szerecsendió, az ánizs és a mustármag. Mindezeket porítva kell alkalmazni. Akkor éri el a hatását, ha hideg és száraz lesz a szervezet belseje. Ezt a hatást fokozhatja még a spenót, uborka, dinnye, ecet, tavirózsa elfogyasztása is.

6. Ételek és gyógynövények jól megválasztott keveréke a helyes kölcsönhatást növelő erő

Így aztán különleges recepteket írt le Maimonidesz: egy-éves bárányszerű hús borsóval, répával, fehér hagymával, vagy csirketojás aromás borsfűvel; vagy herélt kakas fahéjjal elkészítve. Avicenna egy speciális süteményreceptje is megtalálható a leírásai között, amelynek nagy hatékonyságot tulajdonít: 50 madár/galamb agy, 20 madártojás, 10 tavaszi csirketojás, 1,3 uncia sült hagyma leve, 1 adag bárányszerű hús, 1 uncia répalé, sóval és csipőssé ízzel és 5 drachma vajjal összekeverve, süteménynek kisütve. Mellé erős bort ajánl jó aromával.

Mandula, szőlő, pisztácia, indián dió, feketebors, méz.

7. Édességek

Az édesség az arab és a zsidó kultúrában igen kedvelt, könnyen elkészíthető csemege. Így Maimonidesz is egy külön fejezetet szán az édességek javallatának, elkészítésének, melyet ismét Avicennától vesz át: 2 uncia ananász-, pisztácia-, mandula- és szeszám, bételdió, dinyaemag, cukor, méz felhasználásával. A magokat nem túl erősen megpirítva szeszámolajban, besűrítve mézzel együtt kell elkészíteni, és akkor igazi afrodiziákum lesz belőle. Mindezt fürdő után kell elfogyasztani, egy kis itallal együtt kortyolgatva (különösen a kövéreknek).

8. Afrodiziákum hatású gyógyszer

E gyógyszerek elkészítése igen fontos Maimonidesz szerint.

1 liter tej, 14 drachma manna, besűrűsödésig főzve, szegfűvel ízesítve. Naponta egyharmad mennyiséget kell inni belőle.

1 drachma spárga magja, gyömbér, sült tengeri hagyma, lucernamag.

Szirupok, amelyek megnövelik a szeretkezés idejét az együttlét alatt és a férfimag mennyiségét is fokozák: jól megfőzött füge, illetve fügebor, pálmabor, almalé, tehén- és madárnyelv, lágyan főtt tojással együtt fogyasztva hatnak.

9. Gyógyszer azoknak, akik hosszú merevedést kívánnak, és nem tudnak ejakulálni

Végy egy liter sárgarépa- és azonos mennyiségű retekolajat, negyed liter mustárolajat és fél liter sáfránnyal színezett élő hangyát. Tedd az egészet a napra 4-7 napig, aztán masszírozd be ezzel a folyadékkal a himveszszőt 3-4 órával a szexuális aktus előtt. Aztán mosd le meleg vízzel és erekció lesz, olyannyira, hogy még az ejakuláció után is merevedés lesz.

Mint ismeretes, a vöröshangyák csípésénél hisztamin szabadul fel, amely allergiás gyulladást, terület megnagyobbodást okoz.

A másik gyógyszer *Pyrethrum* (perzsa por), *kutyatej* és *pézsma jázminolajban* elkeverve. Ezzel a keveréket naponta bemasszírozni a heréket és a himveszszőt.

10. Egyéb hatásos teendők

Minden ötödik nap meg kell fürödni, javallt gyógyhatású ételeket enni, jó illatú serkentő aromákat szagoltatni, mint az ámbra, mirrha vagy galia. A fürdő legyen

inkább meleg, hogy a vért felmelegítse és a hasat, de a láb is mindenképpen melegedjen fel, mert hideg lábfej nem alkalmas arra, hogy a szexuális élet elkezdődjék. A fent említett összes javallatot be kell tartani, de fontos szerep jut még a mirhával való masszírozásnak is. Vastartalmú vizet kell kortyolgatni. Ez a víz viszont legyen hideg. Minden szexuális serkentést kiváltó ételhez ilyen összetételű vizet kell inni.

Mindezeket a praktikákat ismételten kell alkalmazni, és akkor az Úr megadja a kért kellemes eredményt (Amen). Az eredeti arab verzióban, ahogy illik, Maimonidesz nemcsak Istentől kér áldást, hanem Mohamedtől is, az ő Prófétájától.

*

Mi újat hozott ez az értekezés az európai szakirodalomban? Elsősorban nyíltan beszél a szexualitásról. Fiziológiai ismeretei a kor szelleméhez képest kiemelkedők, felismeri a lélek és az érzelmek hatását a szexuális viselkedésre. Részletes célzott recepteket alkot a potencia növelésére, különböző módszereket mutat be annak eléréséhez, és különböző tényezők függvényében tárgyalja a felhasznált anyagokat: mint pl. a hőmérséklet, halmazállapot. Pontosan előírja a minőségi és mennyiségi faktorokat az ételek és italok elkészítésénél. Bátran alkalmazza az ismert általános egészségügyi módokat e speciális esetben, nem elfeledkezve az erkölcsi és etikai szabályokról, ugyanis bűn elkövetésénél a belső feszültség károsan hat a sikeres szexusra.

Dr. Forrai Judit

Semmelweis Egyetem, Általános Orvostudományi Kar,
Népegészségtani Intézet,
Orvostörténeti Munkacsoport

Egy mester, egy tanítvány és egy nő próbálnak kikeveredni életük zsákutcáiból az ezredforduló Budapestjének jellegzetes helyszínein: az Újlipótvárosban, a Duna-parton, divatos bárókban vagy éppen romkocsmákban, a zsidónegyed sikátoraiban.

Hol együtt, hol külön, hol egymást segítve, hol egymás elől menekülve keresik a választ: hogy viseljék el a szerelmet, az életet és a halált?

Keresik a választ: kiléphetnek-e a múlt árnyékából, vagy holtig magukban hordozzák.

Keresik a választ: hogy lehet így élni és szeretni?

ÉDESHÁRMAS

Szántó T. Gábor új regénye már a könyvesboltokban!

WOODY ALLEN SZERELMEKRŐL, ZSIDÓSÁGRÓL, IZRAELRŐL

Shakespeare-rel együtt vallja: „Az élet egy félkegyelmű meséje, zengő tombolás, de semmi értelme nincs.”

Az ok, amiért negyvennégy film után még mindig a forgatásokban leli kedvét a szép nők

és sármos pasik társasága mellett, hogy nem akar „dédelgetett kutyaként nyugdíjba vonulni, és arra várni, hogy elvigye az agyvérzés, az infarktus vagy a rák”.

Hannah és nővérei

Woody Allen „receptje” az élet nevű tragikus kalandhoz egy sajátos kocka, amit javarészt a sors kevert ki számára. Kis vörösként indult Brooklyn mélyéről Allan Stewart Königsberg néven, egy Németországból bevándorolt zsidó családban. Volt honnan élményeket merítenie a cseppet sem melegszívű jiddise mame alakjához, aki a *New York-i történetek* emlékezetes epizódjában a felhőből fenyegeti csödtömeg fiát.

A beteljesületlen szerelem romantikája.

Harminchét év pszichoanalízis, Manhattan összes pszichológusa sem tudta kigyógyítani krónikus szerethiányából, klasszikus zsidó nevelése ellenére hűtlen zsidóságából, halálfélelmeiből, üldözési mániájából, szexuális, vallási frusztrációiból, agora- és egyéb fóbiáiból. „Életünk szerves része, hogy miként fuseráljuk el azt” – mondja az oly jól ismert kiverktutyatekintettel, dokumentumfilmszerűen a kamerába az *Agyament Harry*-ben a főhős, aki regényhősei epizódjaiból próbálja összerakosgatni saját élete széthullott darabkáit.

New York leghíresebb neurotikusáról ma már senki nem hinné el, hogy szkeccsró, stand up comedy-s korától kezdve arra vágyott, hogy Tennessee Williams, Arthur Miller, Csehov darabjait vigye színre, és olyan tragikus végkimenetelű történeteket írjon, mint a *Hamlet*. Első forgatókönyve, a *Mi újság, cicababa?* óta Groucho Marx, Buster Keaton és Bob Hope komikumának a „csapdájába” került. Bergman, Fellini, Antonioni hatására váltott szövevényesebb jellembrázolásra, hangulatfestésre, érzelmi mikrotörténetekre. „Az emberek mindig összetévesztik a filmjeimet a magánéletemmel” – válaszolta a párkapcsolati bol-

dogságot kereső, folyamatos magánéleti és művészi válságban lévő mozgóképes alteregója megalkotásáról. „A szerelem a válasz, de amíg a válaszra vársz, a szex felvet néhány nagyon érdekes kérdést” – állítja híres aforizmái egyikében. Egy másik híres mondása szerint: „Az élet szexuális úton terjedő betegség, száz százalékos halálozási aránnyal.”

Allen mozgóképes életművét a kezdeti évek burleszk elemekkel operáló zsánerfilmjeitől a művészfilmes drámai hatásokra váltó műremekein át napjainkig végigkíséri a szerelem anakronizmusa. Visszatérő leitmotívum nála a beteljesületlen szerelem romantikája, a boldogság, a házasság, a párkapcsolatok lehetetlensége. Már a *Mi újság, cicababa?* szereplői is mind reménytelenül szerelmesek. A dosztojevszkiji utánérzésű drámaparódia, a *Szerelem és halál* Boriszáként mély depresszióba esik, miután elnyeri szerelme, Szonja kezét. A *Minden, amit tudni akarsz a szexről* hét epizódjában a legváltozatosabb formában öltenek testet Woody fantáziajátékai a nemiségről. Hol a bájital titkát kereső udvari bohóc, hol olaszul beszélő pénzes macsó, hol pedig bevetésre váró sperma jelmezében kísért. A legzajosabb színpadi sikeréből filmre adaptált *Játszd újra, Sam!*-ben a Casablanca Humphrey Bogartját hívja segítségül, hogy randihelyzetekben a mozivásznonról kapjon szerelmi instrukciókat. Az *Annie Hall* Alvy Singere rendre elrontja a romantikus pillanatokat olyan cinikus megjegyzésekkel, mint az első szeretkezés után elejtett: „Életemben nem szórakoztam ilyen jól nevetés nélkül.” Máskor meg Kierkegaard-ról értekezve, vagy Charlie Parker életművét kielemezve lohasztja le a szerelmi

légyottok hangulatát. Egyedül a személytelen szerelem hordozza magában a csalódásoktól mentes boldogságot. A filmtörténet egyik legszebb szerelmi vallomása a *Manhattan*, amiben Gershwin Kék rap-szódijával állít fekete-fehér képi emléket New Yorknak.

A zsidóságával is összefüggő szorongás élménye Allen filmjeinek egyik legfontosabb motívuma. Nincs rendező, aki nála hitelesebben közvetítené a „Hogyan legyünk boldogtalanok?” tézist. Lélektani alaphangoltsága, hogy hadilábon áll a nőkkel, és előre borítékolja magának a kapcsolati kudarcot. Még a *Játszd újra, Sam!* randigurujának az idejéből származik a mondása: „Egy bizonyos nőtípus kedvel engem. Az a típus, aki legalább egyszer már felvágta az ereit. A nőkre gyakorolt hatásom egyenesen arányos azzal, ahányszor már öngyilkosok akartak lenni.”

Az önazonosság keresés kaotikus csődjéből olyan európai mesterek iránti vonzalma mentette meg, mint Fellini vagy Bergman. A *Belső terek*, *Egy másik aszszony*, a *Férjek és feleségek*, a *Hannah és nővérei* című filmjeivel a svéd mesternek adózott. A *Csillagporos emlékek* kétségtelenül Fellini *Nyolc és féljének* átirata, míg a *Rádió aranykora* egyértelműen az *Amarcordé*. Az Annie Hall Alvy Singerének cinizmusához idővel a filozofikus bohóc bölcsessége társult, aki leszámolt az illúzióval, hogy feloldozást várjon a szerelemtől. A *Csillagporos emlékek* Woodyja már tudja, hogy az érzés kiszolgáltatottá tesz, hogy a hétköznapiak őrlőmalmában a kapcsolatok rutinná válnak, hogy a szeretett lény önvalónk sokszor torz tükröképét hordozza. „Ami totálképben komédiának tűnik, premier plánban kész tragédia.” Öregkori önkínzó bohózatában, a *Hollywoodi történet* pszichoszomatikus alapon megvakult rendezőjeként tökélyre fejlesztette Charlie Chaplin híres mondását.

Súlyos önértékelési problémáit éltető humorral kiegyenlítő egyéniségével méltán kiérdemelte Charles Bukowski megállapítását: „Minden férfi Woody Allen szeretne lenni.” Nincs még egy független filmes, akinél sorba állnának Hollywood legnagyobb csillagai, hogy akár ingyen szerepeltesse őket a filmjeiben. A lista igen tekintélyes Uma Thurmantól Charlize Theronig, Helen Hunttól Julia Robertsig, Meg Ryantól Scarlett Johanssonig, Rebecca Halltól Penélope Cruzig. Woody eredendően az okos szökökre bukik, ami ritka párosítás az álmagyárban. Két szolid barnát, Harlene Rosent és Louise Lassert követően, akiket fiatalkori felindulásból feleségül is vett, Diane Keaton volt évekig az élettársa és a múzsája. A *Hannah és nővérei* forgatásán bonyolódott szerelemben Mia Farrow-val, elsőszülöttje, Ronan anyjával. Frank Sinatra ex-hitvese botrányos körülmények között ad-

ta ki az útját, miután tudomására jutott Woody és adoptált lányuk, Soon Yi Prévin viszonya. 1997 óta Soon Yivel él hitvesi kapcsolatban, akitől két gyereke született.

A *Csak az a szer* életről, halálról, szerelemről elmélkedő komédia szerzője óta a Nagy Alma szentimentális, nosztalgikus, bensőséges szerelmese európai úti célokat választ magának. A Szajna-parti *Varázsige: I love you*-val kezdődtek párkapcsolati bolyongásai az öreg kontinensen. Három krimiszínezetű filmet is szentelt a Temze-parti metropolisnak, a *Meccslabdát*, a *Fülest* és a *Kasszandra álmát*. A sötét tónusról színpompás fényekre váltott a Barcelona felkérésére megalkotott *Vicky, Cristina, Barcelonában*, ami a francia fővárosnak szentelt *Éjjeli Párizsban*-nal Allen legjobb filmje az elmúlt évtizedből. Woody párizsi romantikus komédiája felér egy művészettörténeti időutazással Hemingway, Dalí, Bu-nuel nyomában.

London és Párizs után harmadik legkedvesebb európai városa Róma. Fellini és De Sica emlékének adózva forgatott az *Édes élet* emblematikus diszletében, a Trevi kútnál. A bögyös örömlányt alakító Penélope Cruztól a televízió jóvoltából hirtelen sztárrá vált Roberto Benignin át jó néhány latin mozi-idolt szerződtetett Alec Baldwin, Ellen Page mellé. A nemrég bemutatott *Rómának*, *szeretettel* leginkább a hatvanas évek nosztalgiáját idéző habkönnyű vígjáték, ami megragad az olaszokról alkotott harsány sztereotípiák szintjén.

Izrael azonban változatlanul fehér folt a színész-forgatókönyvíró-rendező filmhelyszíneinek térképén. A repüléstől való félelmével, neurotikus hajlamával és a kíváncsiság hiányával magyarázza, hogy még csak nem is járt ott soha. A Los Angeles-i *Jewish Journal* kiadója nemrégiben internetes kampányt, pénzgyűjtést szervezett Woody Allen megnyerésére, hogy Izraelben forgasson. A zsidó identitásához el-lentmondásosan viszonyuló rendező ennek kapcsán egy interjúban elmondta, hogy noha vallásos légkörben nőtt fel, nem tartja magát a szokásokhoz. Szombatonként nem gyújt gyertyát, és nem hisz a szervezett vallásokban. „A legtöbbet kihasználják az embereket, és nincs közük Istenhez. Manapság akkor merül fel a származásom, amikor támadnak a zsidóságom miatt. Támogatom Izraelt és ellenzem a támadásokat, amelyek ezt a csodálatos országot érik. Emellett aggaszt a növekvő fundamentalizmus. A feleségem régóta kapacitál, hogy menjek el vele Dél-Koreába és Izraelbe. Szerinte fontos, hogy a lányaink megismerjék a szüleik kultúráját. Szóval, úgy gondolom, hogy nincs kibúvó. Előbb-utóbb sort kell keríteni az utazásra.”

Szentgyörgyi Rita

Kampány,
hogy Izraelben
forgasson.

CASANOVA ZSIDÓ SZERELMEI

Sehol
nem találni
nyomát nála
antiszemita
érzelmeknek.

Az *Emlékiratok (Életem története)* kimeríthetetlen forrása a XVIII. századra vonatkozó ismereteknek, akár orvoslási szokásokról, akár szerencsejátékokról, akár a zsidóságról legyen szó. Casanova egyrészt élvezetesen szószátyár, másrészt elég híven tükrözi a kor közgondolkodását. Amit ő hitt, vagy amit ilyenformán ad elő, az többnyire jellemző a közvéleményre, és ha sok kérdésről másként gondolkodott is, mint a felvilágosodás filozófusai, ezeket a nézeteit megpróbálta a sorok közé rejteni. Ahhoz, hogy megtudjuk, miként vélekedett valójában önmagáról, a nőkről, a társadalmi haladásról vagy a természetről, elég alaposan a sorok között vagy a szöveg mögött kell olvasni, viszont a korszakban bevett közhelyek tekintetében igen értékes forrás. Azt is érdemes tudni, hogy nemcsak hogy nem értett egyet a felvilágosult nézetekkel, de kifejezetten Régi Rend-párti és hagyományos felfogású volt, amit hol titkolt, hol nyíltan kifejezett. Nyilvánvaló, hogy a Voltaire-nél tett látogatásai során nem royalista nézeteivel akarta magát jó színben feltüntetni, emlékiratában viszont gátlástalanul szidta a francia népet, amelyik nem átalldott egy jó királyt lefejezni, és amelyik érdemtelen a jó bánásmódra. Nem térek itt most ki származása és világnézete paradoxonjaira, de akár fattyú volt, és így némi joggal tekintette magát velencei patrícius-ivadéknak, aki csak látszatra komédiás szülők gyermeke, akár valóban plebejusnak született, világfelfogása mindenképpen egy arisztokrátiáé, aki keserűen szemléli a régi világrend pusztulását. A korabeli viszonyok leírásában és a közkézen forgó közhelyek közvetítésében viszont meglepően megbízható. A zsidóságról alkotott vélekedések tekintetében valószínűleg jól képviseli az uralkodó nézeteket, de sehol nem találni nyomát nála antiszemita érzelmeknek. Mivel a nőkel való viszonyain keresztül élt meg legintenzívebben minden problémát, érdemes a zsidó lányokkal folytatott kalandjait részletesebben áttekinteni.

I. A torinói Lia (1761)

Casanova harminchárom éves, amikor Torinóban egy zsidó lócsiszár, Mózes lánya nagyon megtetszik neki.

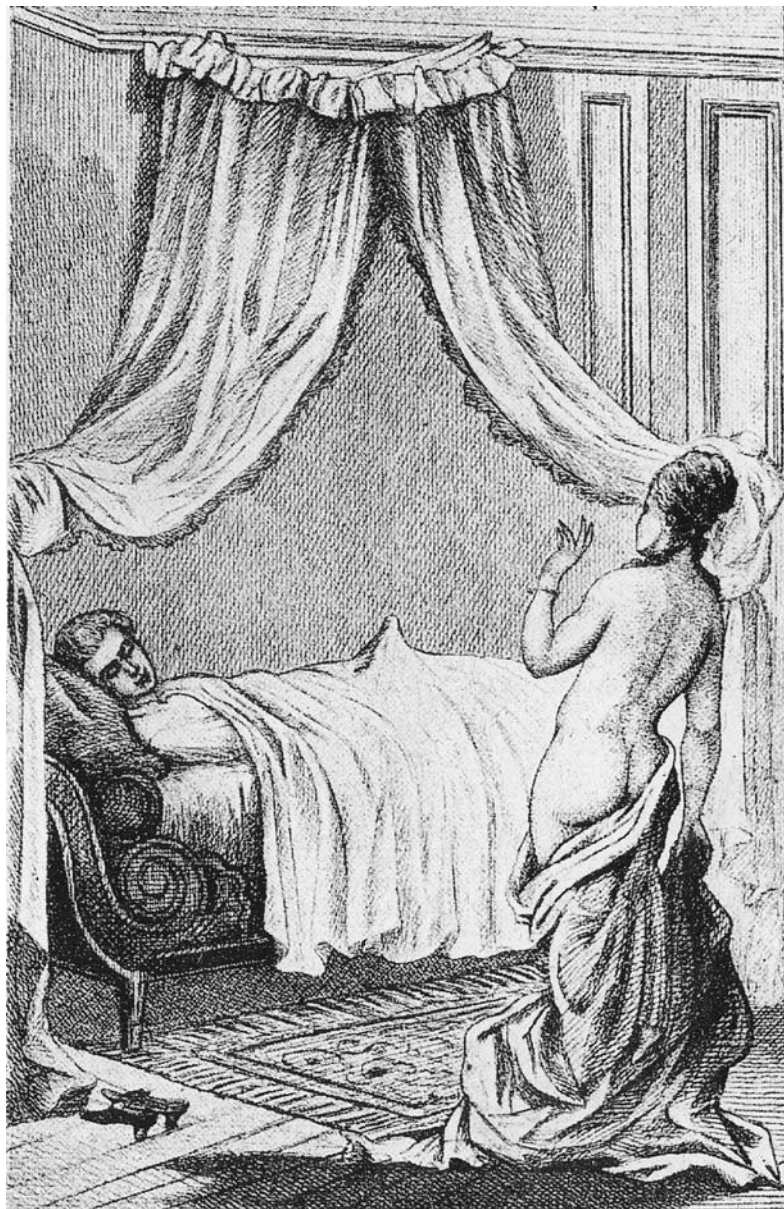
(A nevek valószínűleg fiktívek, nem is sikerült azonosítani a családokat.) Heves udvarlásba fog, de a nagyobb nyomaték kedvéért, mindjárt lovat is vásárol neki. A szép Lia az apja egyik lován lovagol, és mivel nagyon ért a lovakhoz, Casanova úgy tesz, mintha nagy szakértő lenne lovászatban. Másnap reggel megcsodálja a lovalóruhába öltözött lány telt idomait, és együtt indulnak sétalovaglásra. Szerelmem helyett azonban alkudozással telik az idő, és a végén Casanova leszámolja a lóért a borsos árat. Közben meghívják ebédelni magukhoz, ahol egy következő vásárt akarnak nyélbe ütni: egy könnyű négyüléses hintót akarnak eladni neki két lóval. Az udvarló azonban nem hiába szélhámos, egyre gyanakvóbban kezeli az ügyeket, és úgy véli, baleknak nézik. Ezért aztán nyíltan a lány kegyeit kéri cserébe a pénzéért. Lia azzal vág vissza, hogy ő nem eladó, udvarolni kell neki, de Casanova ezúttal sietni akar, és inkább pénzt áldozna, mint időt és erőt a széptevésre. Hiába sietne, újabb ebéd következik, ami után a szeme előtt öltözik be a lány a lovalóruhába, igaz, hogy egy nagynéni társaságában, de az ügyesen végrehajtott vetkőzés-öltözés így is lángra gyújtja Casanova vágyát. Közben egy zsidó esküvőre is meghívják a tüzes udvarlót, de azt sajnos nem írja le részletesen a szövegben. Újabb alkudozások lóháton, újabb ígéretek, újabb vetkőzés, de ezúttal úgy, hogy Casanovának egy kis fülkében kell meghúznia magát. Egy résen át, nyilván szándékosan, minden apró gesztust láthat, de ennél tovább semmilyen ostrommal nem jut. Ezután már végképp szakítani akarna, el is marad a háztól, de egy véletlen megint összehozza a városban Liával. Egy rőfösasszonytól alkudozik, és Casanova nem áll ellent a kísértésnek, hogy amikor drágállja a holmikat, távozása után megvásároljon és elvitessen hozzá mindent. Közben a rőfösné is tetszik neki, meg a lányai, akiket sorra elcsábít, de Nagycsüörtőkön megjelenik nála Mózes a lányával. Nem merik a nagyhetet Torinóban tölteni, mire Casanova nagyúri módon elszállásolja és jól tartja őket városszéli házában, sőt egy drága gyűrűt is megvesz Mózesától, hogy a lánynak ajándékozza. Így sikerül végre meghódíta-

nia a lányt, akit később, egy újabb torinói tartózkodás során viszontlát, de akkorra Lia már férjhez ment és terhes.

A történetben több szó esik pénzről, mint érzelmekről, de mindkét oldalon. Casanova egyetlen alkalommal sem hozza összefüggésbe az alkudozásokat és a lány szépségével kikényszerített vásárlásokat a család zsidó voltával. Tőle magától sem idegen, hogy pénzért vásároljon szerelmet, és ezt természetesnek találja másoknál is. Inkább arra figyel, hogy ne járjon rosszszul, és ne nagyon kopasszák meg. Ha a többi (számos) pénzen vett szerelmi kalanddal vetjük össze Lia lassú és drága meghódítását, akkor azt mondhatni, hogy viszonylag jól járt, mert megkapta a lányt, és volt is elég pénze, amit nem sajnált rá költeni. A Charpillon-felsüléshez képest például igen jó a mérleg, mert ott vagyoniakat adott ki semmiért: a londoni kis prostituáltat nem tudta megkapni, és rajta nevetett egész London. Javára írandó, hogy egyetlenegyszer sem kel ki a zsidók ellen, amikor hoppon marad, hanem mindig magánügynek tekint minden hódítást éppen úgy, mint gyakori felsüléseit.

II. Az anconai Lia

Ugyanez elmondható a másik Liához fűződő viszonyáról is, amelyik nem kevésbé komplikált és nehéz, de sokkal jobban végződik. Ezzel a lánnyal az apja révén ismerkedik meg, amikor az bekéredzkedik a kocsijába. Útközben hitvitába bonyolódnak, ahol Casanova a szokásos zsidók ellen felhozott keresztyén vádak sorakoztatja fel a Biblia alapján, de héberül idéz az Ótestamentumból! Eszerint a zsidók gyűlölik a keresztyéneket, mindenben ellenségüknek tekintik őket, amit Mordechái nevű útítársa nem ismer el, sőt meghívja magához, hogy az ellenkezőjét bizonyítsa. Mordechái igazi vallásos zsidó, útközben sem fogadja el Casanova barátságos meghívásait, és a bort is kerüli, mert nem biztos, hogy az kóser. Inkább vizet iszik és a magával hozott tojásokat, gyümölcsöt és libamáját eszi. Az anconai étkezések nagy családi körben remekül sikerülnek, van mindenféle ennivaló, nemcsak zsidó ételek. A libamáját viszont Casanován kívül egyedül a tizennyolc éves Lia szereti, aki mélyen dekoltált blúzban viszi be neki reggelente a csokoládéját. Casanova rögtön beleszeret a kebleibe, de hiába udvarol, semmit sem ér el, viszont a szabados beszéd és erotikus metszetek terén Lia kiváló partnernek bizonyul. Sikamlós beszélgetéseket folytatnak az úti málhából előkerülő képek fölött, de mindig a valóságtól elvonatkoztatva. Egy éjszaka aztán Casanova a lenti árnyékszékről kijövet világosságot lát egy nappal lakatlan szobában, és egy hasadékon át meg-

lesi Liát, aki egy fiatal fiúval szeretkezik. Ráadásul éppen azokat a pózokat tanítja neki, amiket aznap reggel Aretinus művében látott a metszeten! Hatalmas dührohamában a kalandor azonnal hajóra száll és távozni szeretne, de egy vihar visszatérésre kényszeríti. A hajó visszafordul Anconába, ahol a történet váratlan fordulattal szerencsébe fordul. Lia kedvesen fogadja a visszatérőt, bűnbánó, szerelmes, és hosszú regényt ad elő a fiúról, akivel rajtakapta annak idején: a gazember megcsalta és elhagyta őt, minden az ő tapasztalatlansága miatt ütött ki balul. A végkifejlet tökéletes boldogságot hoz: nemcsak szeretők lesznek, de szerelmesek is egymásba, és Casanova veheti el a lány mindaddig megőrzött szüzességét. Egy hónapig marad Anconában és élvezzi a szerelmet, ame-

Jules Adolphe Chauvet rézkarca az emlékiratok 1876-os, Rozeffé kiadásából (Bruxelles)

lyet szabadon üznek Mordechái házában. Ehhez viszont az emlékező furcsa kommentárt fűz, hogy megmagyarázza, miért tűrte az apa a lányával folytatott viszonyt a saját házában: „A zsidók nem kényesek ezen a téren, mert tudják, hogy ha fiút nemzünk a közülük való asszonynak, akkor az is zsidó lesz, és szinte becsapnak azzal, ha engedékenyek. Én azonban megkíméltem drága Liámat.” (*Histoire de ma vie – Életem története*, I–III. Paris, Laffont, 2000. III/1005.)

Az együtt töltött szerelmes hónap tehát tökéletes boldogságban telik, itt a pénzügyek elfelejtődnek, a lány még a fehérműk mosásáért sem fogad el pénzt, sőt finom zsebkendőkkel ajándékozza meg szeretőjét, amikor az útra kel Trieszt felé. Hat év múlva találkoznak újra Pesaróban, és a kalandor még egyszer említi Liát a gyöngédség és a nosztalgia hangján, mint utolsó nagy szerelmét.

A két Lia története tehát nagyon eltérő, mert bár az elsőben még felfedezni az anyagiasságot, amit az emlékező szerencsére nem tekint faji jellemzőnek, a második történet teljesen ellentmond minden ilyen felte-

vésnek. Mindkét lányt igen szépnek és okosnak találja Casanova, ami viselkedésükből igazolódik is. A legmeglepőbb motívum a második történetben az, hogy milyen jól ismeri Casanova az Ótestamentumot héberül, és hogy milyen furcsa motívumot tétel fel Mordechái engedékenysége mögött. Véleményei azonban nem elsősorban közkeletű antiszemita előítéleteket közvetítenek: saját kommentárjaiban inkább a valósi és életviteli különbségek iránti érdeklődés érződik. Ismeri ugyan a zsidósággal kapcsolatos korabeli közhelyeket, de készségesen elfogadja Mordechái meghívását, hogy lakjon náluk, és ismerkedjen meg közelebbről a zsidó vallással. E célból még a zsinagógába is elkíséri szállásadóját. Ez teljesen összevág Casanova portréjával, aki a másság iránt rendkívüli empátiával rendelkezett, és ezt ugyan gyakran próbálta a gyakorlatban a maga hasznára fordítani (azaz pénzre váltani), mégis rokonszenvesen nyitott és megértő szemlélőnek bizonyult. Ezért is olyan értékes forrás visszaemlékezése minden szempontból.

Kovács Ilona

Van-e modern zsidó irodalom?

A **Szombat** folyóirat szervezésében, **Szántó T. Gábor** vezetésével zajló szeminárium az őszi szemeszterben folytatódik.

Tervezett őszi témák:

Milyen gyümölcsöt ettek az édenkertben? A kiűzetés.

És mi köze mindennek a modern zsidó irodalomhoz?

Philip Roth: Prágai orgia • Amosz Oz: Félálom

A szeminárium helyszíne: **Bálint Ház** (Bp. VI., Révay u. 16.)

Időpontja: **október 2., 30., november 13., 27., december 11., 18.**

Az órák **18.00-kor** kezdődnek.

Tandíj az őszi szemeszterre: óránként 600 Ft (6 alkalomra szóló kedvezményes bérlet 3000 Ft)

Jelentkezni a **szanto@szombat.org** e-mail címen, vagy délutánonként a **302-0744-es** telefonszámon lehet.

További, aktuális információk: **www.szombat.org**

Partnerek: Amerikai Joint Magyarország • Bálint Ház • Magyar Zsidó Kulturális Egyesület

„SZÉDERKOR KIVIRÁGZOTT A SZEDERFA”

Egy lehetséges olvasat

Nádas Péter 70. születésnapjára

Az a szociokulturális miliő, melyet Nádas Péter műveiben főhőseinek háttereként ábrázol – fejtegette évtizede szociológus barátom – a polgári háttérből a kommunista mozgalom hívévé vált értelmiségi világ, noha nem utal erre semmi egyéb, nem lehet más, csak zsidó.

Újraolvasva e műveket, egyet kellett értsek az állítással.

Igaz ez a *Klára asszony háza* deerotizált memoárját író idős kommunista asszonyára, akinek sarkos ellenpontja az ösztönös-természetes falusi szolgálólány, s igaz ez *A Biblia* és más elbeszélések kádercsaládjaira, ahol a szülők polgári stílusa folytonosan sűrődik az '50-es évek pártzsargonjával. S akkor még *A Biblia* nagyszülőit nem is említettem, akik a szolgálólányhoz éppúgy hatalmi nézőpontból, de büntudattal viszonyulnak – miként mintájuk nyomán az unoka is. Ugyanez a polgári miliő jelenik meg az *Emlékiratok könyvének* lakásbelsőjében, melyet Sanders Iván *Metakommunikáció haladóknak* című esszéjében e hasábokon jó másfél évtizede elemzett.

A keresztény középosztályból, a konzervatív polgárság világából nem, vagy csak kivételesen vezetett út a kommunista mozgalomba.

*

Nádas világossá teszi zsidó származását és életrajzának más izgalmas és tragikus részleteit egy levélben, melyet *Bibliográfiájában* közzétett. Arról is ott ír, hogy refor-

mátusnak keresztelték. Hétévesen hittanóráról hazatérve és zsidózva, egy tükör elé állítva, édesanyjától tudta meg, hogy zsidó, s huszonkilenc évesen konfirmált. A katolicizmus, írja, mindig jobban vonzotta, „De hát”, teszi hozzá némi iróniától talán nem mentesen, „oly megmaradós vagyok.”

Lehetséges, hogy az asszimiláció hagyománya és a szembesítés sokkja, a gyerekként belenevelt hit, vagy a diktatúra idején tapasztalt okok: a családban kiüresedett zsidó tudat, a vészorkorszak környezetében érzékelt traumái vagy

réig. És az apja elítéltetésével, nagyszülei halálával intézetbe kerülő fiú, a regény utolsó szavával – „nem” – talán éppen a nagyapai, apai, s a kommunista rendszer önfel-számolásra szólító elvárás-rendszerét utasítja vissza.

*

A *Bárány* című elbeszélés túlélőfigurája – Roth úr – aki a civilizáció megtestesítője a telepen, megváltó szerepet hordoz. Ő az, aki a talán félig zsidó származású fiú sorsának irányt szab, s ő az, aki a proletárléthez, az áruláshoz, a brutalitáshoz asszimilálódó anya előtt is felvilantja egy írott és íratlan törvényeket követő, emberibb és szolidárisabb élet esélyét. A hozzá menekített, törött lábú, így áldozatra alkalmatlan bárány helyett, akit a részeges apa hoz haza húsvét előtt, Roth úr lesz az áldozat, aki azonban nem válthatja meg a telep félállati sorban vergődő népségét: észre sem veszik áldozatát: zabálnak, besúgnak és erőszakoskodnak tovább.

Kollektív megváltás nincs, sugallja a történet, ez a prolivilág legalábbis alkalmatlan rá, csak az elbeszélő élete változik meg: ő az, aki továbbadja az egybejásztott zsidó és keresztény vallási motívumokkal átszőtt – erősen rendszerkritikus – történetet. Metafizikai megváltás sincs, csak a történetmondás válthat meg minket, és kinek-kinek személyesen kell kiemelkednie a csordalétből, visszahátrálva a nagy narratívákhoz: zsidóság és kereszténység forrásaihoz, különben nincs más, mint a házmaster-morál, a Maczelka házaspár horizontja: az árulás és az áldozati bárány felfalása.

*

A tizenkilenc éven át író, másfélezer oldalas *Párhuzamos történetek* egymáshoz viszonyuló testek története, melyben a káosz, a véletlen összefüggések, egymást nem ismerők rokon sorsainak erosz és erőszak által meghatározott párhuzama irányítják a létezést. A szereplők rokonsága nemcsak testiségükben és vonzalmaikban áll, hanem abban a visszatérő motívumban, hogy szinte valamennyien szövegszerűen kimutatható identitásbizonytalanságot, idegenséget élnek át. Ez az ismétlődő motívum, emlékezetem szerint nem kapott jelentős figyelmet a 2005-ben megjelent opus magnum recepciójában, pedig a testi vonzás mellett ez legalább annyira feltűnő.

Idegennek lenni a saját környezetünkben, társadalmi nemünkben, a családban, végső soron a saját bőrünkben talán a legterheesebb lelki élmény, amit az ember átélhet. A civilizált tudattal bíró ember idegensége testiségében, egyszersmind civilizáltságában, a felnövő, távolabbi rokonaitól a hideg szeretetlenség miatt eltávolodó fiatalember idegensége az árva Kristófé, a *Párhuzamos történetek* egyik főhőse. Ehhez járul az asszimilált zsidóság vészorkorszak utáni idegenségélménye, amikor sem a zsidóság, sem a környező társadalom nem nyújt már egyértelmű és biztonságos azonosságot.

A Párhuzamos történetek amerikai kiadása

a zsidó származású káderek világa távolították el a zsidóságtól, s '56 nagy élménye forrasztotta össze magyarságával. Lehet, hogy tisztán szellemi vonzalom állt választásai mögött, de a *Párhuzamos történetek* egyik – a szerzővel sok ponton rokon – főhőse élettörténetében a zsidóság már nem csupán az olvasó által megsejtett milió, hanem több ízben reflektált származás, az idegenségtudat része, mely a hangsúlyozottan más milióból érkező arisztokrata ivadék nőnek való udvarlás során kap különös hangsúlyt.

*

Az életmű értelmezésére, meggyőződésem szerint, jelentősen rányomta bélyegét, hogy a hetvenes-nyolcvanas években kizárólag keresztény-zsidó – sőt inkább keresztény – olvasata volt az *Egy családregegy végének* s a *Báránynak*, zsidó recepciója nemigen. Márpedig lehetséges zsidó olvasatuk is, még ha Nádas össze is fonja zsidóság és kereszténység szálait.

A családregegy nagyapja, aki fel akarja számolni a végzetesnek érzett zsidó sorsot, Vári György szerint (*Kalligram* folyóirat, Nádas-különszám) mégis elmondja pészah idején a haggada, a „beszélj el fiadnak” parancsára a „családregegyt” – a zsidó történelmet – a Jézus kortárs Simon Pétertől az 1950-es évek kádergyerek Simon Péte-

Kristóf idegensége a szexuális sajátos útját megtapasztaló individuuma, akinek akár biológiai adottságai, akár sajátos sors története – például a gyermekkori veszteségek, a rideg pótcsalád – következtében saját társadalmi neme túl szűk, szeretetvágya túl nagy, s az erotika – akár a másik nemhez, akár sajátjához, akár mindkettőhöz vonzódjék is egyszerre – ezért válik központi és kiemelten hangsúlyos problémájává.

*

A zsidó írókkal szemben a konzervatív irodalomkritikában, publicisztikákban a húszas-harmincas években gyakran hangzottatott vád volt, hogy írásaikban túlságosan nagy szerepet adnak az erotikának. A vallási tabuk visszaszorulása a kultúrából, szabad individuumok érdeklődése, a művészi provokáció szándéka, a zsidók között nagyobb arányban hódító pszichoanalízis felszabadító hatása, s a lélektani szemléletmód mint alkotói módszer és mint világnézet mind közrejátszott ebben. S még valami, ami talán magyarázatot adhat a Nádas írásművészetére is jellemző karakterjegyre: az erotika, a vonzás, a test mint azonosság kiemelkedő fontosságára.

A testben meglett bizonyosság, a visszatérő, egyesek szerint túlzott hangsúllyal, már-már a perverzitásig boncolt jelenség és írói téma a társadalmi identitás bizonytalansága, szétesése, vagy félelmet keltő, kirekesztő zártság-

ga után kellő távasságot biztosít, hogy az ember azonoságra leljen. A test nemcsak egyfajta identitásbizonyosság. A másik teste, ha képes hozzá kapcsolódni az ember – bár ez a *Párhuzamos történetek*ben, a neveltetésének traumái és titkai miatt magába zárt Ágost számára, Gyöngyvér szemszögéből nézve nem is olyan egyszerű, ahogy Kristóf számára is keservesen nehéz csillapítani vágyait –, azzal is kecsegtet, hogy feszítő kétségei közepette, a visszatérő gyönyör folytán alkalmankénti, időleges enyhültre, önfeladásra leljen. A másik testében megtalált beteljesedés által, átmenetileg hazatalálhat a traumatikus élményeket magába záró saját test és tudat, mely az anyától elhagyása óta nem lelhetett olyan biztonságot, mint egykor ott.

Az erotika ábrázolásának a zsidó háttérből az irodalomba érkező alkotók esetén lehet egy ilyen, a társadalmi identitás bizonytalanságával és a testi identitás felértékelődésével összefüggő, véleményem szerint nem nélkülözhető hangsúlyozott aspektusa, ami korántsem jelenti azt, hogy nem-zsidó írók esetében nem találhatunk hasonló jelenséget, vagy hogy ne lehetne más oka is a testiség hangsúlyos jelenlétének egy-egy életműben.

*

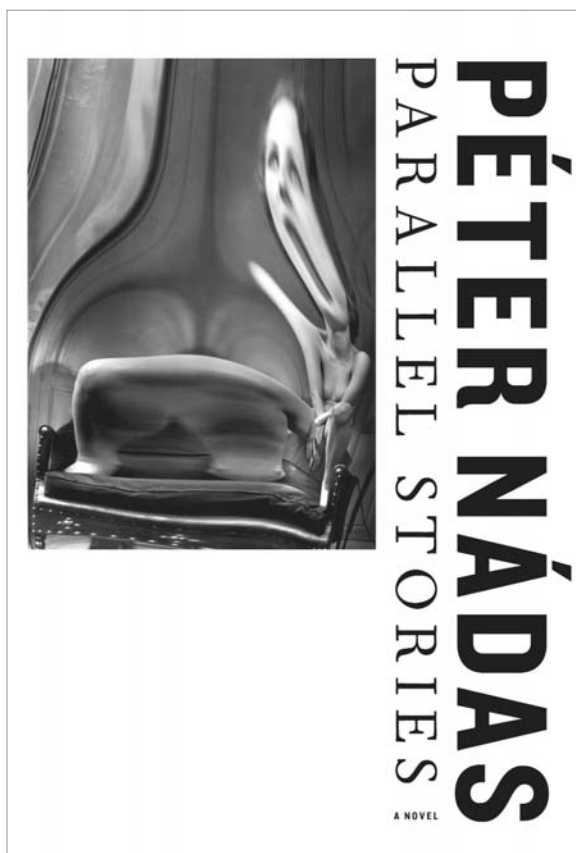
Nádas Péter korántsem biztos, hogy egyetértene a fentiekkel. Lehetséges, hogy elutasítaná a fenti gondolatmenet egészét. Az irodalomértelmezés azonban egy-egy szerző szövegeivel, s így helyenként a szerző és az olvasó saját tudattalanjával is folytatott dialógus, mert a mű sokszor olyasmiről is beszél, amiről a szerző (vagy az olvasó) közvetlenül nem tud, vagy nem akar. Mert minden valamirevaló alkotó – s végső fokon minden olvasó – kisebbségi: tragikus hasadást hordoz, szemben áll emberi sorsával, ösztöneivel, szemben áll a többi emberrel, szemben áll a történelemmel.

Nádas Péter világa, mint minden nagy nyugati íróé: a zsidó és a görög világfelfogás között feszül, s univerzális élményeket és értékeket kíván megjeleníteni. A politikai és civilizációs elnyomás alatt élő, társadalmi morál és az érzékiség közé szorult ember szenvedéstörténetét írja meg. Életműve ezer szállal kapcsolódik az antikvitás, a zsidó-keresztény hagyomány, a huszadik századi német (*Emlékiratok könyve* – Thomas Mann) és a magyar kultúra (*Párhuzamos történetek* – Déry Tibor) irodalmi tradícióihoz, s miközben horizontja az európai kultúra, az anyanyelv közösségével és irodalmával való szolidaritás is meghatározza.

A magyar irodalom minden bizonnyal egyik legteljesebb életművét alkotó, nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő írója 70 éves. Mindaz, amit írásaiból az emberi vonzalmakról, indulatokról, az ember testiségéről és a történelemről megtudhattunk – kétségkívül érdemessé teszik a Nobel-díjra. Szurkolunk neki, hogy megkapja, s műveit újra és újra olvasva köszöntjük őt.

Szántó T. Gábor

A test mint azonosság, a test mint bizonyosság.

Peremiczky Szilvia

„TELT TOLLAL ÍRTA SZÉPSÉGEDET ISTEN”¹

A szefárd szerelmi líra

A középkori hispániai zsidó költészet egyik legjelentősebb figurája, Mose ibn Ezra (1055 k.–1138 után) *Izrael költésze*² című, arabul írt, de héber címén ismertté vált munkájában többek között arra a kérdésre keresi a választ, hogy miért éppen a spanyol zsidóság hozott létre kimagasló költészetet. A válasz – amely egyébként a spanyol eredetű szefárd zsidóság öneredetének egyik első megfogalmazása – meglehetősen arisztokratikus: a szefárd zsidóság a hajdani jeruzsálemi elit, ezen belül a templomi énekesek leszármazottja, így az anyatejjel szívta magába a költészetet. A tudóst aligha győzi meg ez a magyarázat, viszont kiváló forrás annak bizonyítására, hogy a zsidó kulturális elitet már a 12. században foglalkoztatta a kérdés, hogy a miért éppen Spanyolország területén született újjá a zsidó líra. Egyszerre szűkítve és tágítva a kérdést, azt is kérdezhetnénk: miért éppen itt és ekkor születik meg, születik újjá az erotikus-szerelmi líra?

A bizonytalanság a kérdésfeltevésben nem véletlen. A Bibliában találkozzunk szerelmi történetekkel és olyan szöveggel is, amely képeiben, nyelvezetében a szerelmi lírát idézi. Az Énekek éneke Izrael és az Örökévaló kapcsolatáról szól, de a szerelmi költészet szimbolikáját használja, amely arra enged következtetni, hogy az ókori zsidóság ugyanúgy ismerte a nászda-költészetet vagy az udvari lírát, mint a kortárs és későbbi egyiptomi, asszír, görög, római kultúra; utóbbi esetben az Énekek éneke az egyetlen szöveg, amelyből visszakövetkeztethetünk a Salamon-korabeli udvari költészet jellegére.

Az ókori zsidó szerelmi líráról ezen kívül nem rendelkezünk más forrásokkal, a késő ókorban kialakuló pijjut-

költészet pedig liturgikus, zsinagógai líra, amely néhány kivételtől eltekintve a vallási, didaktikus szempontokat tartja szem előtt, és keveset törődik az esztétikummal. Ennek hatása érezhető a középkori spanyol zsidó költészet első költői próbálkozásain is, a 10-11. században a zsidó költészeti reneszánsz első úttörői nemcsak hogy néha kicsit után használják az új formákat, versmértékeket, műfajokat, de szinte idegenkednek a világi műfajoktól. Az idegenség érzése a második generációban már elmúlik, noha újra és újra visszatér a kérdés: lehet-e profán verset, egyáltalán, verset írni a *lason hakodes*-en, a szent nyelven?

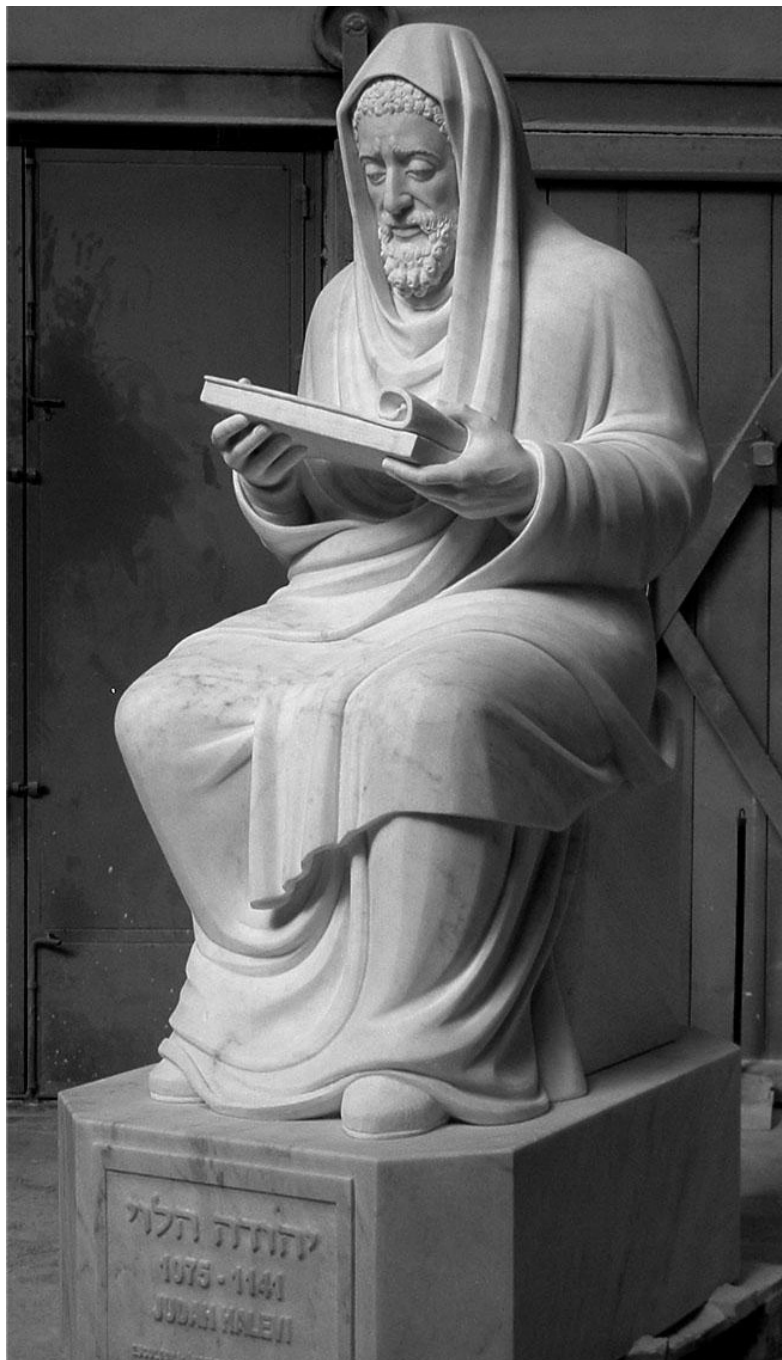
A zsidó költők ebben a kulturális környezetben megismerkednek az arab kultúrával, költészettel, ezen belül az arab költészettel, a versmértékekkel, versformákkal, műfajokkal.³ Ezen műfajok között találkozunk a szerelmi líra műfajaival is. Az arab költészet ekkor, a 8-13. században éli fénykorát, míg a középkori európai líra a 12. századtól kezd fejlődésnek indulni, így a zsidó költészet értelemszerűen – saját forrásai mellett – az arab lírából képes megújulni. Mivel a kulturális környezet lehetővé teszi, a spanyol zsidóság nyelvében és kultúrájában asszimilálódik, és ennek az asszimilációnak természetes velejárója a kor költészeti vívmányainak átvétele is.

A szerelmi-erotikus költészet szempontjából fontos szempont a szerelem középkori felfogásának különbsége a három nagy vallásban is. A korabeli kereszténység a testi szerelemre bűnként tekint, amely alól csak a gyermeknemzést szolgáló érintkezés a kivétel, így egészen a reneszánsz itáliai költészet, a *dolce stil nuovo* mozgalmanak, Dante és Petrarca költészetének a megjelenéséig

a nyugati szerelmi költészet, a trubadúrlíra nem vagy csak alig rendelkezik kifinomult erotikus nyelvezettel. A szeretett nő csak tiszta, elérhetetlen lehet – ez esetben a nyelvezet a vallásos Mária-kultusz nyelvéhez közelít – vagy szajha, és a versek nyelvezete obszcén.⁴

A zsidóság és az iszlám azonban a testi szerelmet a maga szigorú keretein belül legitimnek tartja, így a vágyódást sem ítéli el. A legitim vágyódást, kapcsolatot kifejező kifinomult nyelvezet alkalmas bármiféle szerelmi vágy, kapcsolat leírására. Az arab költészet szerelmi lírájának nyelvezetét, képei, metaforáit, az Énekek éneke nyelvezetével együtt a zsidó költők Samuel Hanagídtól (993–1056) kezdve már magabiztosan használják, de igazi mestere Mose ibn Ezra és Jehuda Halevi. Amint az arab uralom és így az arab kultúra hanyatlásnak indul, a zsidó kultúra Kasztília felé fordul, amelynek eredményeként az 1492-es kiűzetés idejére már a spanyol kultúra műfajai, mindenekelőtt a románcirodalom számítanak a legelterjedtebb irodalmi műfajoknak, és ezek egészen a 20. századig élnek tovább a szefárd diaszpóra területein, az egykori török birodalomban és Marokkóban. De szórva-ványosan bár, Itáliában és német területeken is találkozunk figyelemre méltó zsidó szerelmi költészettel. Itáliában Manoello (Római Immanuel, 1261–1328) Dante tisztelőjeként a dolce stil nuovo költészetét vegyíti az andalúziai líra hagyományaival, német területen pedig a 13. századi Süsskind von Trimberg mint zsidó trubadúr, minnesänger működött.

A romantika óta szinte elvárás, közhellyé vált, hogy a költészet élményen alapul, vagyis egy szerelmes vers valóban átélt szerelemről szól egy beazonosítható, hús-vér személy iránt. Ám egy vers mögött nem létezik feltétlenül reális élmény, a stilizált szerelmi lírában a szeretett személy sokszor csak típus. A középkorban divatos költői versenyeken gyakran egy adott témára kellett verseket írni, meghatározott műfaj, versmérték alapján, bizonyos toposzokat, nyelvi sablonokat, képeket felhasználva, amelyek erősen stilizálttá tették ezt a lírát, amelyben a leíró jelleg dominált, így a szerelmes vers gyakran nem is a szerelemről szólt. A kor arab és zsidó költészetében sok ilyen típusú szerelmes-erotikus verssel találkozunk, és ezt figyelembe kell vennünk akkor, amikor azt tapasztaljuk, hogy mélyen vallásos, Tóra- és Talmud-kommentárokat, vallásbölcseleti munkákat író zsidó költők szerelmes-erotikus verseinek tárgya egy fiú. A modern irodalomkritika hajlamos ebből a tényből a szerző homoerotikus érzelmeire következtetni, noha gyakorlatilag egyetlen esetben sem rendelkezünk adattal azzal kapcsolatban, hogy a költőnek voltak-e ilyen kapcsolatai, ahogyan heteroszexuális kapcsolatokról is keveset tudunk.⁵ A kevés kivétel közé tartozik Mose ibn Ezra szerencsétlen szerelme unokahúga (vagy unokatestvére lánya) iránt, akinek korai halálát megrázó versben írja le.

Ölelni akarta kis gyermekét,
De a halál megfogta lágy kezét,
Hogy elragadja a zord, rémes sírba
S ő szólt férjéhez zokogva, sírva:
„Oh, el ne feledd
Szerelmedet... [...]”
És írj a hű barátoknak,
Kit miattam kétség emészt...
Ki annyi vihart, annyi vést
Állt ki reménytelenül... [...]”⁶

Jehuda Halevi

A versek többségének hangja, konvencionális nyelv- és képhasználata azonban arra enged következtetni, hogy zsánerekkel, költői gyakorlatokkal állunk szemben, ahol nem egy élmény verssé formálása volt a lényeg, hanem egy feladat megoldása, és a vers gyakran nem is a szerelemtől szól, hanem a szépség dicséretéről.

Az alábbi három példa különböző zsánereket mutat be, mindhárom Halevi költészetének egy-egy jellemző darabja:

Üdv a lánynak, szerelemben,
Habár lángot gyújtott bennem. [...]

Aranyhajú, drága szépség!
Hordod szép gazella képét
S mint a tigris széjjeltépnéd,
Nem sajnálnád árva lelkem?
S szemem rád néz könnyel telten. [...]⁷

A könnyed ritmus, az ábrázolt lány sematikus, arcnélküli leírása arra enged következtetni, hogy aligha egy konkrét szerelmi csalódásról van szó. A vers a szép és kegyetlen lány szokásos konvencióira épül, és az arab költészből ismert gazella-tigris párhuzamokat használja, és a héber nyelvet leszámítva semmi sem utal arra, hogy egy zsidó költő versét olvassuk. Más a helyzet a *Nászdal* esetében, amely több bibliai képet is felidéz.

Dús lombú mirtus illatterhes ága
Teríti szárnyait virágos ágyra.

Lihegve vár egy édes lányka keble
Hév ölelésre, szerelemre vágyva. [...]

Epedve ég a sudár karcsú termet,
Mint tűzbe borult Sáron-völgyi pálma.

De zengő cherubok őrzik a kertet,
S fölötte villog égi szeraf bárdja.

Jer, völegény, nálad a szent varázs-szó,
Mely e bűvös kert ajtaját kitarja.⁸

A vers erotikus, de nyelvezete finom, átesztétizált, és mentes minden obszcenitástól, a bibliai képek pedig harmonikusan olvadnak bele ebbe a nyelvbe, az Énekek éneke hagyományait követve. Az utolsó, mindössze négysoros példa Halevi szerelmi költészetének egyik legszebb gyöngyszeme. Szintén egy erősen stilizált versről van szó, azonban rokokót idéző finomsága, és a 19-20. század fordulójának szépségkultuszára emlékeztető esztétikuma kiemeli a hasonló versek sorából:

Fekete kis petty ékesíti arcod,
És bájad általa még édesebb,
Telt tollal írta szépségedet Isten
S lehullott tolláról egy tintacsepp.⁹

A zsidó szerelmi líra egyik forrása, az Énekek éneke a legismertebb példája annak, hogyan fejezi ki a zsidó hagyomány Izrael és az Örökkévaló kapcsolatát a szerelmi líra eszközeivel. Hasonló példa az ismert szombati költemény, a *Lekha dodi* is.

A középkori szefárd költészetben is több példát találunk erre a jelenségre, amelynek egyik leggyakoribb műfaji megjelenése az úgynevezett muvassa. A muvassa (a spanyol irodalomtörténetben: moaxaja), azaz övdal, az andalúziai költészet egyik legizgalmasabb és legtöbb vitát kiváltó műfaja, mind az arab, mind a zsidó, mind a keresztény költészetben találunk rá példákat. A muvassa párbeszédes műfaj, amelyben általában egy fiatal nő panasolja, hogy elhagyták, és egy idősebb nő próbálja vigasztalni. A műfaj szoros párhuzamot mutat a gallego-portugál nép- és műköltészet egy jellegzetes műfajával, a cantiga de amigo-val, azaz barát dallal, így a hispanista-luzitanista iskola szerint a muvassa ebből a műfajból származik, és az ibériai folklórból terjedt át az arab és a zsidó lírára, míg az arabista iskola szerint a műfaj andalúziai arab eredetre tekint vissza. A legvalószínűbb azonban az, amit Tova Rosen szépen megfogalmazott: a muvassa egy sajátosan andalúziai műfaj, amely a kultúrák keresztútján született.¹⁰

A muvassa lírai alaphelyzete tökéletesen megfelel a magát elhagyottnak érző Izrael fájdalának kifejezése, amelyre vagy a költő vagy az Örökkévaló válaszol, emlékeztetve Izraelt arra, hogy betartja minden ígétét, és visszatér. Így a zsidó muvassák esetében gyakran csak a költemény végén derül ki, hogy szerelmes vagy vallásos verssel állunk szemben. A legszebb példa talán Abraham ibn Ezra (1089-1164) az utókor által *Látomás* címmel ellátott verse.

„Gazellám! mily édes ajkad,
Mért a bú, a gyász te rajtad?”

Régen hordom gyászruhámot,
Lesújt, gyötör gond és bánat,

Sugártalan éjhomályba
Elhagyottan él az árva.
„Rád mosolyognak szép virágok,
megújhodik ifjúságod.” [...]

Te vagy lelkem forró vágya,
Téged áldlak hön imádvá,

Sajátosan
andalúziai
műfaj, amely
a kultúrák
keresztútján
született.

Érted égek sóvárogva,
Visszatérsz tán hajlokodba?

„hajnal dereng, drága lélek!
Visszatérek, visszatérek...”¹¹

A vers a szerelmi líra több kötelező konvencióját tartalmazza (a szeretett nőt gazellának nevezi, a lírai én búslakodó, elhagyott szerelmesként jelenik meg), és csak a vers végén jön rá a zsidó hagyományban vagy a középkor költészetében járatos olvasó, hogy nem szerelmes verset olvasott. A kulcs a jeruzsálemi templomot jelentő „hajlokod” mellett a hajnalban visszatérő szerelmes motívuma, amely a zsidó hagyomány ismerőjében a Messiás eljövételét, az azt hírül adó hajnali kasszót idézi fel, míg a középkori költészetben otthonos olvasó számára ugyanez a kép anomália. Az arab és a héber költészetben is ismert, a trubadúrlírában pedig *alba* néven elterjedt műfajban a hajnal nem a visszatérés, nem a szerelmesek egyesülésének órája, hanem a búcsúé, az elválásé (az *alba* egyik késői példája Rómeó és Júlia búcsúja Shakespeare drámájában). Így a zsidó hagyomány és a középkori költészet ismerete is a vallásos olvasatot támasztja alá.

A vallásos tartalom és a szerelmi líra nyelvezetének összefonódását a legszebben a kor legerotikusabb költeményeit író, a szerelmi líra konvencióit a legvirtuózan kezelő Halevi cionidáiban láthatjuk, amelyek a költő Jeruzsálem iránti vágyódását fejezik ki. Jeruzsálemet a Biblia is gyakran ábrázolja nőként, parázna asszonyként vagy gyermekétől megfosztott anyaként. Ebbe a hagyományba beilleszkedve Halevi szeretett nőként tekint Jeruzsálemre, és sóvárgása Jeruzsálem iránt azzal a vágyódással rokon, amellyel a lovag- és trubadúrköltő sóvárog szerelmese iránt. Ezt a rokonságot már Heine is észrevette,¹² és nem lehetetlen, hogy VI. Alfonz udvarában Halevi megismerkedhetett az éppen születendő trubadúrlíra néhány korai szövegével. A *Cion felé* soraiban is ezt az attitűdöt láthatjuk, a költő minden veszéllyel dacolva, minden szenvedést boldogan vállalva siet Cion, Jeruzsálem felé, és egyetlen vágya, hogy karjaiban, lábainál hallhasson meg. A legenda szerint ez is történt, a költőt Jeruzsálem kapujában egy lovas taposta halálra.

Tehozzád száll sóvárgó lelkem vágya:
Leomlani a drága föld porába.

Rád gondolok, ha dűl a fergeteg,
S gyönyör nekem, ha érted szenvedek. [...]

Gúnyolva néznek rá a rémes szörnyek,
Kik éhesen már lakmározni jönnek.

De engem nem bánt gyötrő félelem,
Hisz bűvös képed kísér szüntelen. [...]

Felejték mindent, mit oly hűn szerettem
És karjaidba omlok önfeledten.

Szívem lehull keblednek szentélyére,
S – mint áldozatnak – ömlik forró vére.

Míg véglegelhetem is elsuhan –
S öledben nyugszom halva, boldogan.¹³

Jelenlegi ismereteink szerint Halevi nem jutott el Jeruzsálembe, talán csak Akkóba, de a legendában szimbolikusan forr össze költő és költészet, és eszünkbe ötlik a mitikus párhuzam, hogy Halevinek, miként Mózesnek is, csak az adatik meg, hogy meglássa a célt, ahová vágyott, de nem léphet be oda. A zsidó hagyomány és a költészet szempontjából az is szimbolikusan tekinthető, hogy a kor szerelmi líráját a legmagasabb szinten űző Halevi írja a zsidó líra legszebb Jeruzsálem-verseit, és hogy a középkori zsidó szerelmi költészet legszebb darabjait a vallásos költészetben, a cionidák között találjuk.

Vallásos
tartalom
és a szerelmi
líra nyelve.

JEGYZETEK

- 1 Jehuda Halevi: „Fekete kis petty”, in: Patai: *Héber költők*, Budapest, 1910, p. 153, Patai József fordítása
- 2 Ibn 'Ezra, Mose (1985), *Kitab Al-Muhadara wal-Mudakara*. Consejo Superior de Investigaciones cinéticas Instituto de Filología: Madrid; pp. 59-6 [A párbeszéd és a megvitátás könyve]
- 3 A nyelvtisztaság hívei szembehelyezkedtek az arabból átvett versmértekek, versformák alkalmazásával, mivel ezek lényeges pontokon érintették a héber nyelv grammatikáját is. A viták végigkísérték az egész korszakot.
- 4 Lásd: Bánki, Éva (szerk.), (2004), A tavaszi idő édessége. Kairosz: Budapest és Bánki, Éva; Szigeti, Csaba (szerk.), (2006), Udvariatlan szerelem. Prae.hu: Budapest című kötetek.
- 5 Lásd Dan Pagis és Raymond P. Scheindlin munkáit – Pagis, Dan (1991), *Hebrew Poetry of the Middle Ages and the Renaissance*. California University; Scheindlin, Raymond P. (1999), *Wine, Women and Death*. Oxford University Press: Oxford-New York; Scheindlin, Raymond P. (1999) *The Gazelle* Oxford University Press: Oxford-New York Press: Berkeley
- 6 A haldoklóhoz, in: Patai, p. 117 (Patai József fordítása)
- 7 Űdv a lánynak, in: Patai, pp. 149-150 (Patai József fordítása)
- 8 In Patai, pp. 150-151 (Patai József fordítása)
- 9 Fekete kis petty, in: Patai: *Héber költők*, Budapest, 1910, p. 153, Patai József fordítása
- 10 Rosen, Tova (2000). *The Muwashshah*. In: Menoçal, Maria; Scheindlin, Raymond P; Sells, Michael (szerk.). (2000). *The Literature of Al-Andalus*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 185
- 11 In Patai, pp. 160-161
- 12 Halkin, Hillel (2010), *Yehuda Halevi*. Nextbook-Schocken: New York, p. 126
- 13 in: Patai, pp. 135-137, Patai József fordítása

SZÜRET, SZERELEM, SZABADOSSÁG?

*„Bementem az én kertembe, én húgom, jegyesem,
szedem az én mirhámát, az én balzsamommal,
eszem az én lépesmézemet az én mézemmél,
iszom az én boromat az én tejemmel.
Egyetek barátim, igyatok, és részegedjetek meg,
szerelmesim!” (Énekek éneke, 5. rész)*

Lehet-e egy zsidó hedonista? Görög szóval kérdezni a judaizmusra, már önmagában hordozza a választ. Pedig a fenti idézet azt engedi sejtetni, hogy a purimi lerészegedésen kívül is módjuk volt a Mózes hitűeknek alámerülni az élet élvezetében. Ám minden bizonnyal Izrael fiai soha nem vete-medtek bacchanáliákhoz hasonló népünnepélyekre, hiszen a Tóra és a Talmud is szigorú szabályokkal bátyázza körül az erkölcsös életet. Arról nem is beszélve, hogy az egyszeri görög polgár istentől-istenig szaladgálhatott bocsánatért. Bezzeg az Ör@kkévalót – fényeskedjék neki – nem olyan könnyű kiengesztelni. Summa summarum: a hedonizmus nem kóser! Szóval a szombatszegő és tréflifogyasztó belvárosi, túlszocializált olvasók (vannak ilyenek?) legyenek tudatában vétküknek! Rögtön ajánlom is a Ros Hasana és Jom Kippur közti 10 napos mentálhigiénés programot (igaz, minthogy cikkem Szimhat Tóra táján jelenik meg, mindez már eső után köpönyeg, vagy stílszerűen: eszrogim nakh szükséges). Mindegy, vágjunk bele.

Nem lesz könnyű dolgunk, mert a szüret kezdete egybeesik az 5773-as év kezdetével. És senkinek nem lesz könnyű böjtje, ha hozzájut a Figula pincészet új borához, a 2011-es Hét Hektárhoz. (A cikk írásakor még nem kapható a boltokban.) Ha lehet hinni a híreknek, akkor a bala-

tonszőlősi Barátszőlő dűlőben termett chardonnay és a sauvignon blanc cuvée-je lesz. Első kortyra priori gyümölcsös ízekkel csábít, kis egressel megspékelve, ám a végét az ásványos aromák uralják. Ajánlom ezt a friss, fiatalos bort lendületes savai és kivételes egyensúlya miatt. Ha hedonista zsidó volnék, akkor pulykás, thai zöld curryhez ajánlanám a bort. Úgy képelem, hogy a kókusztejben puhára főtt pulyka korianderrel, lime-mal és curryvel méltó párja lehet a Hét Hektárnak.

Jom Kippur előtt igyekszem megbánni majd azt a roston sült fokhagymás arany durbincset is, a Dúzsí-féle syrah roséval, amit olyan jóízűen fogyasztottam a nyáron. Észrevették, hogy azok az ízjegyek, amik a bordeaux-i típusú nagy vörösöknek jól állnak, azok a rosében kifejezetten tolakodóak? Kiegyensúlyozatlan lesz tőle a bor. Így nekem a múltkori számban ajánlott Dúzsí válogatásból a kadarka és az előbb említett syrah adott emlékezetes élményt. Nem csak a színük predesztinálta a piros gyümölcsös asszociációkat, a syrah tényleg hozta az epret az ember nyelve hegyén.

Pár éve kóstoltam a Drop Shopban, az akkor még ismeretlen badacsonyi Szatmár családi borait: a Vulcanust és a Rózsakövet. Azt már régebben is tudtam, hogy a nőivarú kéknyelűt budai zölddel porozzák be, de hogy ezt még lehet ragozni is, ez felkészületlenül ért. A nagy sokkra rögtön lecsúszott egy üveg Vulcanus. A szigorú tőkekorlátozás, a szüret időpontjának optimális megválasztása jót tett a bornak és gazdag terroir jegyeket mutató, olajos, minerális ital született. A magyar boy toy! 2010-ben az IWSC bronzérmét nyerte Londonban a 2006-os Vulcanus válogatás, a 2009-es pedig a VinAgorán ezüstöt hozott el. Nem szeretnék jóslatokba bocsátkozni, de nem zárom ki, hogy Szigliget felnőhet Somlóhoz, ha lesz egy pár család, aki befektet fejlett pincetechnikába, tőkébe, oltványba. Izgottan várjuk, hiszen a Rózsakő is hungarikum lehet. Sokkal lágyabb a Vulcanusnál, almás illata ízben is megjelenik. A Szatmári családról és boraikról bővebben itt olvashatnak: <http://www.szatmaripinceszet.hu/>.

Tavasza óta jelenik meg a Szombatban borajánló cikkoszorozatom. Léglí Gesztenyész Rieszlingjétől, Gere Fricijén át a Fuxlikig, és most a Hét Hektárig tartott az utazásunk mostanáig. Köszönöm, hogy velem gasztró-bűnöztek, jó évet kívánok mindnyájuknak!

Vadas János

Y. L. Peretz

VÉNUSZ ÉS SULAMIT

A kis zsinagógában a kályha mellett két jesiva-bóher üldögélt, Hajim és Zelig. Hajim egy kis jegyzetfüzetből olvasott fel hangosan, Zelig pedig hallgatta, miközben tüvel és cérnával javított egy cipőt.

– „...és olyan szép volt Hane, mint Vénusz...”

– Te, Zelig, mit jelent az, hogy „Vénusz”? – kérdezte Hajim.

– Vénusz egy istennő a mitológia szerint – válaszolta neki Zelig, miközben tűjével belebökött a cipőbe.

– És mi az a mitológia?

– Ezt sem tudod, Hajim? Emlékszel, amikor pár hete itt járt egy fura alak, hosszú kötényben, piros sapkában, és fillérekért medvecukrot és más édességeket árult?

– Aha!

– Na, az görög volt. A görögök egy nép. Ez a nevük.

– És minden görög medvecukrot árul?

– Ugyan már, te bolond! Saját országuk van, Görögország. A görög nép nagyon régi, még a Bibliában is szerepel. Az országukat héberül úgy hívják, hogy „Erec Javan”, őket pedig úgy, hogy „jevanim”.

– Milyen „Javan”? Nem abból jön az Iván?

– Dehogyan! „Jevanim”, vagyis görögök. Tudod, a Görög Birodalom. A görög egykor nagyon erős és művelt nép volt. Biztosan hallottál már Arisztotelészről vagy Szókratészről. Őket még a mi bölcsseink is említik, például a Rambam is. Arisztotelész az, aki szerint a világot nem előzte meg semmi. Szóval ilyenek voltak ezek a görögök: műveltek, tudtak festeni, faragni, vésni és mindenféle szép műveket készíteni, különben viszont csak egyszerű bálványimádók voltak, hamis isteneket szolgáltak.

– Hű.

– Na, szóval a bálványokról, különféle istenekről szóló meséket, történeteket hívjuk mitológiának.

– Értem! Nü, de akkor ki az a Vénusz?

– A mitológia szerint Vénusz a szépség istennője.

– Mit jelent az, hogy istennő?

– A görögöknél minden szakmának, minden mesterségnek saját istene van, érted? Mint ahogy mi is úgy

Boticelli:
Vénusz születése

tartjuk, hogy minden nemzetségnek van vezetője. Náluk tehát például van istene a faragásnak, a költészetnek, vagy akár a szépségnek, az egészségnek, és a vítérségnek.

– Ezeknek mind van saját istenük? De mit jelent az, hogy istennő? Kicsi isten?

– Nem! Az isten férfi, az istennő pedig nő.

– Micsoda? Nő?! Nők, mint istenek?!

– Hajim, ha vannak férfi istenek, miért ne lehetnének női istenek?

– Igaz. De Zelig, én azt hittem, hogy az istenek nem lehetnek sem férfiak, sem pedig nők.

– Azt tudnod kell, Hajim, hogy a görög istenek olyanok, mint az emberek. A különbség csupán annyi, hogy ők örökké élnek. Éppen ezért ugyanúgy, mint az embereknek, nekik is vannak gyerekeik, feleségeik és ágyasaik. Csak meghalni nem tudnak. Jupiter például a legfontosabb közülük, ő a főisten, villámot tart a kezében, és minden más isten halálosan retteg tőle. Na, ő azonban egy papucs; a felesége, Junó szemében egy semmi, ő úgy tekint rá, mint a rabbi felesége az egyszerű tanítóra. Egyszer már meséltem neked a házastárs Xanthippéről, aki Szókratésznek, a filozófusnak volt a felesége. Na, Junóhoz képest ő kezes barátny volt. Képzeld csak el azt a *córeszt*, amiben Jupiter élt... napjában

Lilien: Sulamit

vagy tízszer biztosan kívánta a halált... csakhogy meghalni, azt nem tudott.

– Eddig értem, de akkor ki az a Vénusz?

– A szépség istennője. Most felolvasom neked a történetét.

Zelig félretette a félig megjavított cipőt, előhúzott egy gyűrött papírt a belső zsebéből, majd olvasni kezdte.

– „Vénusz, Aphrodité, Apogénea, Pontagonea, Andiameta...”

– Ez most németül van? Mert egy árva szót sem értek belőle – mondta csodálkozva Hajim.

– Te buta, ezek mind nevek, így hívták Vénuszt Görögország különböző részein, és utána Rómában.

– Több neve van, mint Jitrónak...¹ Nü, de mire megyek ezekkel a nevekkal? Olvasd inkább a történetet!

Zelig folytatta:

– „Ezek Vénusz nevei a különböző városokban. Ő a szerelem istennője.”

– Akkor most nem a szépségé?

– Mindkettő egyszerre. „Őt nem anya szülte, hanem a tengerből ugrott elő. Csodaszép nő, kifejezetten izgató.”

– Izgató? Az meg mit jelent?

– Azt jelenti, hogy mindenkit felizgat, mindenkinek felforr tőle a vére, ilyesmi...

– Értem!

– „Az emberek félig vagy teljesen meztelennek szokták elképzelni.”

– Fúj!

– „A férje Vulkán.”

– Az meg milyenfajta lény?

– Ő is egy isten, méghozzá a tűz istene. Hasonlít a mi Tubalkainunkhoz,² aki feltalálta a kovácmesterséget. Érted?

– Egy kicsit.

– „De tőle nem született gyermeke.” Az isteneknél nincs hüpe és kidusin,³ és a váláshoz nem kell get.⁴ „Viszont más istenektől, sőt emberektől is vannak gyermekei.”

– Hogy mondd? De hiszen akkor az mind mamzer!⁵

– Ne légy már ostoba, Hajim! Ha az istenekre nem vonatkoznak a hüpe, a kidusin és a get törvényei, akkor nem létezik számukra paráznaság és megcsalás sem.

– Igaz, tényleg. Aki nem vassol, az nem is bencsolhat.⁶ De azt mondd, hogy emberektől is születtek gyerekei?

– Nü, hát miért ne? Nálunk a Bibliában is van olyan, hogy „bne Elohim”, vagyis Isten fiai...

– Nosza, olvasd tovább!

– „Marssal két közös gyerekük van.”

– Hogy mondd? Mars vagy marsall?

– Nem marsall, hanem Marssal, a háború istenével.

– „Továbbá két gyereke született Bacchustól, a bor és más mámorító italok teremőjétől.”

– Az meg akkor biztos olyan, mint Lót... jó részeses.⁷

– „Kettő Merkurtól.”

– És az kicsoda?

– Merkúr a tolvajok, kereskedők és követek istene.

– Jó kis kombináció!

– „Egy bizonyos Ankhiszésszel pedig, aki hús-vér ember volt, valahol egy kis patak mellett találkozott Vénusz, épp pásztorlányként öltözve. A találkozásból egy kisfiú született. Egyszer a következő történt meg Vénusszal: egy csapat bűnöző kergette, ő elrejtőzött egy barlangban és hívta Herkulest.”

– Na és ő kicsoda?

– Ő egy nagyon erős isten... igazából nem is isten, csak félisten. Egymagában kitakarított 36 istállót egy nap alatt.⁸

– Na, folytasd, Zelig, már kezdem unni és lassan már követni sem bírom, de tényleg.

– „Herkules ott termelt a barlangban, és egyesével engedte be a bűnözőket, majd jól helyrerakta őket, egyiket a másik után.”

– Pff, elájulok.

– „Vénusz kemény bosszút szokott állni azokon, akik kinevetik a szerelmet. Egyszer egy egész város lakosságát bikává változtatta.”

– Elég! – kiáltott fel Hajim, és felugrott. – Felfordul a gyomrom! Vénusz mint istennő?! Hahaha. Ezer férje volt, gyilkolt, ölt, csalt... Házasságtörő, parázna, gyilkos, fűj!

Hajim köpött egyet, mire Zelig felállt haragjában és sértődötten felkiáltott.

– Ó! Neked fogalmad sincs, miről beszélsz, mire köpsz! Fogsz egy szép drága ruhát, és kifordítva veszed fel, fordítva veszed fel a kalapod... kifordítod az egész történetet! Vénusz csak példa, hasonlat... amolyan ideál. Olyan, mint Sulamit az Énekek énekében.

– Még hogy olyan?! Hahaha! Szégyellj magad, Zelig! Sulamit az Énekek énekében friss, egészséges és határozott. A testvérei megkérték, hogy őrizze a szőlőskertjüket, de vajon a saját szőlőskertjét nem őrizte? Az arca leburnult, de attól ő nem parasztlány, hiszen a nyaka olyan fehér, mint a márvány. Illata kellemesebb, mint az összes mezőnek, erdőnek és kertnek együttvéve. Nem szegi le fejét szégyenében, és nem is fújja fel magát, mint a pulyka. Egyenesen néz előre, nincs mit szégyellnie. Szeme olyan szép, meleg, őszinte, mint a jóságos gerléé. És az ajka... mint két vékony piros fonál. Nem csücsörít, nem ráncolja a homlokát és nem grimaszol. Őszintén beszél, szavai édesek, mint a méz. Amikor meglátod, nem jut eszedbe egyetlen rossz gondolat sem, épp ellenkezőleg: mindent elfelejtesz. Félszemmel rád pillant, te pedig rögtön elkapod a tekinteted, akár egy tolvaj. Szíved összeszorul, össze-vissza kalimpál, mint a levágott tyúk. Olyan egyszerű, kellemes és tiszta ő, mint a frissen hullott hó. Aztán jön a nyár, új élet kezdődik a mezőn és a kertben, újra bűgnak a búbos galambok, kisarjadnak a növények, virágba borulnak a fűgefák és csillognak a szőlőfürtök. Minden feléled, minden új életre kel, Sulamit szíve pedig új érzéssel telik meg. Hirtelen jön az érzés, ijesztő erővel. A halálnál is erősebb szerelme, féltékenysége mélyebb a pokolnál. Szerelme örök, nem mossák el folyók, tenger sem tudja kioltani... És szeretni csak egyet szeret: egy szép, fiatal pásztorlegényt. De azt nem tudja, hogy a pásztor koronát hord a fején, hiszen ő a világ legnagyobb királya. Az a lány egyszerű, nyílt és őszinte. Nem tud szerepet játszani, nem játssza meg a csinibabát. Fáj neki, hogy a fiú nem a testvére, nem közös az apjuk és az anyjuk, hogy nem csókolhatja meg szabadon, nyíltan minden utcán. Na, ilyen Sulamit. Látod, ő az igazi zsidó lány ideálja, akinek volt anyja és apja. Nem olyan, mint a te kicsapongó Vénuszod.

– Egy dolgot azonban elfelejtesz – szakította félbe Zelig. – Elfelejtetted, hogy ez az egész, mármint az, amit mitológiának hívnak, csak legenda, amely mögött komoly filozófiai és vallási tanítások rejlenek.

– Nem, épp ellenkezőleg, pont fordítva van az egész. Hogyan lehet magas gondolatokat ilyen sekélyes példák mögé rejtetni? Hogy lehet gyémántokat piszkos rongyba bugyolálni? Hogy is van ez? Szerinted mi, zsidók, az Énekek énekét nem példázat-ként olvassuk? Talán Salamon nem az Örökkévaló maga? És Sulamit nem pedig nem Izrael népe, az ártatlanul befeketített Izrael népe? De a rejtett üzeneteket és értelmet félretéve, Sulamit mégiscsak Sulamit... Vénusz viszont (ezerszeres különbség tételesség) olyan, akire nem érdemes egyetlen szót sem fecsérelni. Hallod, Zelig? Töröltessék ki a neve! Töröld ki a nevét a könyvedből, és ird azt... hogy is hívják a lányt, akiről írsz? Hane, ugye?

– Hane.

– Akkor ird azt, hogy olyan szép volt, mint... vagy mégse, ne azt ird. Hallod? Ne merészeled, szemtelenség volna. Hasonlítsd az aprólábú Hanédathoz, akihez akarod: a doboló Mirjamhoz, Abigélhez, Ráhábhoz, Delilához. Hasonlítsd ahhoz, akihez csak akarod, még akár Eszter királynéhoz is. Csak Sulamithoz ne, mert senki nem lehet olyan, mint ő. Hallod?! Senki!

1889

Jiddis eredetiből fordította: Lesták Eszter

Lektorálta: Deme Anna, Komoróczy Szonja Ráhel,
Végh Roland

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:

Perets, Y. L.: Venus un Shulamis. In *Odem ve – Khave* (Ale verk fun Y. L. Perets, 4), Wilno, B. Kleckin [1925]), pp. 89–95.

JEGYZETEK

- 1 A rabbinikus hagyomány szerint Jitrónak, Mózes apósának 7 neve volt (vö. Ex. 4,18; 6,25; Num. 10,29; Jud. 1,16; 4,11).
- 2 L. Gen. 4,22.
- 3 A hagyományos zsidó esküvő *hüpe* [esküvői baldachin; héberül: *hupa*] alatt történik, és egyik fő része az eljegyzés vagy megszentelés (*kidusin*).
- 4 A házasság felbontására szolgáló válólevél (héber).
- 5 Fattyú; törvénytelen kapcsolatból született gyermek (héber).
- 6 *Vassol* (jiddis): a kenyér fogyasztása előtt rituálisan megmossa a kezét; *bencsol* (jiddis): kenyér fogyasztása után étkezési áldást mond.
- 7 L. Gen. 19:30–38.
- 8 Herkules 12 feladatot kapott vezeklésként azért, mert megölte gyermekeit és testvérének gyermekeit. Ezek közül az ötödik az volt, hogy ki kellett takarítania a hatalmas csordával rendelkező Augeiasz istállóját. Fogadást kötöttek, miszerint ha Herkules egy nap alatt kitakarítja az istállót, akkor megkapja a csorda egy tizedét. Végül Herkules sikerrel járt.

A HONVÁGY IDÉZETEI

Peremiczky Szilvia: *Jeruzsálem a zsidó irodalomban*.
Gondolat Kiadó, 2012. 230 oldal, 3500 Ft

Egy vágy történetéről, a száműzöttség fájdmájáról szól Peremiczky Szilvia könyve, melyben Jeruzsálem mint a zsidóság számára közös kód szerepét vizsgálja az irodalomtörténész és hebraista szerző. Jeruzsálemre kultúrák rétegei rakódnak, más okból fontos a kereszténységnek, mint a zsidóságnak, és különösen akkor fontos az iszlámnak, amikor éppen nem birtokolja. Jeruzsálem a tükröződések allegóriája is – a világirodalom és a magyar irodalom nagyjai is gyakran reflektáltak rá. A babiloni fogságot követő traumák hatására vált a hely az Emlékezet Városává. Az első fejezet nagy lélegzetű kultúrtörténeti áttekintés Jeruzsálem vallási és történeti jelentőségéről, irodalomban betöltött szerepéről. Idézzünk itt Byron 1815-ben írt *Héber Melódiáiból*: „...és hol atyáink hamva pihent el, / mi ott nem nyughatunk. / A templomból egy kő sem áll, / s Güny ül Sálem trónusán.”. Vagy ki nem ismerné Ady *Sötét vizek partján* című versét, mely a 137. *zsolttár* parafrázisa: „Ültem partjain Babilonnak / S ültem már partjain a gondnak / Láttam már apró szenvedelmet / S láttam beteg, hosszú szerelmet.”

A második fejezet a zsidó irodalom Jeruzsálem képének fejlődése a bibliai kezdetektől. Kulcsa Áv hó 9-ének liturgiája, mely mindkét Szentély pusztulásának és későbbi történelmi tragédiáknak is szimbóluma. A legnépszerűbb a már említett 137. *zsolttár* „Bábel folyóinál ültünk – ott ültünk, sirtunk is, mikor megemlékeztünk Cziónról...” A Város kiválasztottságát támasztja alá a szintén sokat idézett talmudi mondás: „tíz mérő szépség jutott a világnak, kilenc Jeruzsálemnek, egy a világ többi részének, tíz mérő szenvedés jutott a világnak, kilenc Jeruzsálemnek, egy a világ többi részének.”

A fejezet talán legszebb része a középkori Ahavat Cion-költészet aranykoráról, vagyis a korabeli spanyol zsidó költőkről szól. Míg a rabbinikus irodalom a di-

daktikus, morális értelmezéseivel tűnt ki, itt már megjelent az esztétikum. Az Ahavat-Cion legnagyobb alakja, a már idézett Jehuda Halevi olyan arab kultúrájú zsidó költő volt, aki a keresztény trubadúrköltők éteri vágyódásával áhítozott a Város után. „A szívem ott van Keleten, én messzi Nyugaton!”

Az 1492. évi kiűzetés újabb trauma a spanyol, majd a portugál területeken élő zsidók számára. A converso irodalom gazdag az áttért zsidó szerzők által elrejtett bibliai utalásokban, akik pedig elhagyták az Ibériai-félszigetet azoknak lelkében a kettős kiűzetés traumája élt, és úgy siratták „Szfearadot”, mint Jeruzsálemet.

A haszkala (zsidó felvilágosodás) valamint az ezzel együtt járó asszimiláció tovább árnyalta a Jeruzsálem képet. Mendelssohn egyik filozófiai fő műve a „*Jeruzsálem*” egyben a judaizmus védelme, másrészt a vallási reform, megújulás, azaz a „ki a gettóból” gondolat alapvetése.

A cionizmusban Jeruzsálem már konkrét politikai célként fogalmazódott meg. A *Múlt és Jövő* alapítóját, Patai Józsefet (1882-1953) tarthatjuk a hazai kulturális cionizmus legjelentősebb képviselőjének, aki sokat tett a régi és új héber irodalom megismertetéséért, gondoljunk a „Zsidó

költők” fordításgyűjteményére.

A zsidóság számára Jeruzsálem történelmi, nemzeti és vallási jelkép. A cionizmusnak még nemzeti ereklénye a város, ám az országépítők figyelme inkább a vidéki városok felé fordult, Jeruzsálem mint „múzeum” pozicionálódott át, szemben Tel Avivval. 1967 után azonban beteljesült a 2000 éves álom, amely új fordulatot hozott a Jeruzsálem-képben.

A kötet záró fejezete Jehuda Amichai kortárs izraeli költőről szól. Amichai Jeruzsáleme a mindennapok városa, hagyományokkal és modernitással, a mindennapi problémáktól túlcsondult, hogy a költő gyakran már allergiás a helyre, bár Halevi hangjával alliterálva szereti a várost.

A kimerítő bibliográfiában kínos hiba a nyomda részéről, hogy a héber szövegkiadásokat fordítva nyomták. Ettől eltekintve, személyes stílusban megírt, fontos opust tarthat kezében az olvasó.

Szarka Zsuzsanna

